नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४

कर्णाली प्रदेशको प्रादेशिक प्रतिवेदन

नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान
अनुसन्धान तथा परामर्श सेवा विभाग

नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४

(कर्णाली प्रदेशको प्रादेशिक प्रतिवेदन)

नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान

अनुसन्धान तथा परामर्श सेवा विभाग

२०७८

लेखक

तुलसी शरण सिग्देल
अनिल कुमार गुप्ता
प्रकाश चन्द्र भट्टराई
ईश्वरी प्रसाद घिमिरे

भाषा सम्पादक

उत्तम आचार्य

प्रतिलिपि अधिकार

अनुसन्धान तथा परामर्श सेवा विभाग, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, जावलाखेल, ललितपुर ।

स्पष्टीकरण

नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४ शासकीय व्यवस्थाका विभिन्न पक्षहरुको वारेमा नागरिकहरुको विचार बुझ्न पहिलो पटक गरिएको हो । प्रस्तुत प्रतिवेदनमा व्यक्त गरिएको विचारहरु प्रतिष्ठानको अधिकारिक होइनन् ।

विस्तृत जानकारी

अनुसन्धान र विकास केन्द्र
अनुसन्धान तथा परामर्श सेवा विभाग
नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान
फोन नं: ९७७-१-५५२२१६०, ५५२३५१७, ५५२००२
फ्याक्स: ९७७-१-५५२४९०६
इमेल: rcsd@nasc.org.np
URL: www.nasc.org.np

साभार गर्ने तरिका

सिग्देल तुलसी शरण, गुप्ता अनिल कुमार, भट्टराई प्रकाश चन्द्र र घिमिरे इश्वरी प्रसाद, २०७८, नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४: कर्णाली प्रदेशको प्रादेशिक प्रतिवेदन । जावलाखेल, ललितपुर: नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ।

हाम्रो भनाई

कर्णाली प्रदेशको शासकीय स्वरूपको विश्लेषण गरिएको यस प्रतिवेदन नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४ को तथ्याङ्कमा आधारित छ । यस प्रतिवेदनलाई उक्त सर्वेक्षणको प्रदेश केन्द्रित स्वरूप हो भन्न पनि सकिन्छ । यस प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा विभिन्न व्यक्ति तथा संघ-संस्था प्राप्त सहयोगप्रति हामी आभारी छौं ।

सर्वप्रथम यस प्रतिवेदन लेखनका लागि हामीलाई यस अवसर प्रदान गर्नुभएकोमा प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशक एवं प्रतिष्ठानका उप-कार्यकारी निर्देशक, अनुसन्धान तथा परामर्श सेवा विभागका वरिष्ठ निर्देशक तथा सम्पूर्ण प्रतिष्ठान परिवारप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं । साथै यस सर्वेक्षणका लागि नेपाल सरकार र अन्य संघ-संस्था, तथ्याङ्क संकलनका समयमा खटिनुहुने गणकहरू, तथ्याङ्क संकलन कार्यलाई सहजीकरण र अनुगमन गर्ने सम्पूर्णलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं ।

यस प्रतिवेदनमा लेखन समूहले आफ्ना विश्लेषणात्मक विचारहरू व्यक्त गर्नुभन्दा पनि सर्वेक्षणको तथ्याङ्कले प्रस्तुत गरेका विषयवस्तुलाई व्याख्यात्मक स्वरूप प्रदान गरेका छौं । यस प्रतिवेदन सम्पूर्ण पाठक वर्गलाई अध्ययनका लागि सहज र सरल होस् भन्ने चाहनाले सम्भव भएसम्म सरल शब्द र वाक्यांशहरू प्रयोग गरिएका छन् । यस प्रतिवेदनले कर्णाली प्रदेशको समग्र शासकीय स्वरूप र प्रक्रियामा त्यस प्रदेशका जनताको धारणा र अभिमतलाई प्रतिविम्बित गर्छ भन्ने विश्वास गरेका छौं । साथै यस प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा त्रुटीहरू नहुन् भन्ने कुरामा हरसम्भव प्रयास गरेका छौं यद्यपि कुनै त्रुटी रहेमा त्यसको सम्पूर्ण जिम्मेवारी लेखक समूहकै हुनेछ । र आगामी दिनमा यसलाई अझ परिष्कृत गर्दै लैजाने कुरामा प्रतिबद्ध रहँदै सम्पूर्ण पाठक वर्गबाट रचनात्मक सुझाव र सल्लाहको अपेक्षा गर्दछौं ।

कार्यकारी सारांश

- यो प्रतिवेदन नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४ मा आधारित छ। यो सर्वेक्षणले राष्ट्रिय प्रतिनिधि हुने गरी सातैवटा प्रदेशको तथ्यांक संकलन गरेको थियो तर यो अध्ययन प्रतिवेदन कर्णाली प्रदेशमा मात्र केद्रित छ । यो अध्ययन प्रतिवेदनले कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले शासनका तीनवटा आयामहरु-शासनको आधार, शासन प्रणाली र सेवा प्रवाहप्रति व्यक्त गरेका धारणामा आधारित छ ।

- तुलनात्मकरूपमा पहाडमा भन्दा हिमालमा बस्ने उत्तरदाताहरु केही बढी (हिमाल ४८.९% र पहाड ५१.१%) रहेका छन् । त्यस्तै महिलाहरू भन्दा पुरुष उत्तरदाताहरु केही कम (महिला ५१.९% र पुरुष ४८.१%) रहेका छन् । नगरपालिकामा बस्ने उत्तरदाताहरू (४८.६%) भन्दा गाउँपालिकामा रहेका उत्तरदाताहरु (५१.४%) केही बढी छन् । जातिगत अनुसार हेर्दा सबभन्दा बढी उत्तरदाताहरु पहाडे क्षेत्री ठकुरी (६०.८%), छन् । त्यसपछि क्रमश: दलित (१८.८%), पहाडे जनजाति (१२.२%), पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (८.६%) रहेका छन भने सबै भन्दा कम तराई जनजाति (०.२%) र नेवार (०.२%) उत्तरदाताहरु रहेको छन् । त्यसैगरी उमेर अनुसार सबभन्दा बढी २५-५९ उमेर समूहका (३७.८%) र सबभन्दा कम ६० र सो भन्दामाथि उमेर समूहका (१२.९%) उत्तरदाताहरु रहेका छन् । निरक्षर उत्तरदाताहरुको संख्या पनि उल्लेख्य (४१.२%) रहेको छ । पढन लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएका (१८.७%), शैक्षिक स्तर अनुसार आधारभूत शिक्षा प्राप्त (१६.९%), माध्यमिक शिक्षासम्म (२०.६%) र उच्च शिक्षा हासिल गरेका (२.६%) उत्तरदाताहरु रहेका छन् । पेशागत दृष्टिबाट हेर्दा सबभन्दा बढी कृषि पेशा (४२.७%) मा रहेका छन् । घरायसी काममा संलग्न २४.१% र ज्यालादारीमा ६.७% रहेको छ । त्यस्तै व्यापारमा संलग्न उत्तरदाताहरु ७.६% रहेका छन् । आर्थिक अवस्था अनुसार, सबभन्दा बढी (४५.३%) उत्तरदाताहरु आँफूलाई मध्यमस्तर र ४५.५% ले आँफू गरिवी रहेको बताएका छन् ।

- सार्वजनिक क्रियाकलापमा बारम्बार सहभागी हुने र कहिलेकाँही सहभागी हुने नागरिकहरु वडा स्तरका भेलामा झण्डै ४६ प्रतिशत सहभागी भएको देखिन्छ भने विद्यालयमा हुने अविभावक र शिक्षकबीच हुने बैठकहरुमा ५१ प्रतिशत नागरिकहरु सहभागी भएको देखिन्छ । विकास निर्माणका कार्यमा कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुको सहभागिता अझै पनि न्यून देखिन्छ ।

- सरकारी तथा सार्वजनिक संस्थाहरु जस्तै मन्त्री, राजनीतिक दलहरु, सांसद, सरकारी कर्मचारी, व्यापारी, गैह्र-सरकारी संस्था र उपभोक्ता समूह भन्दा स्थानीय सरकार, नेपाली सेना, अदालत र मिडिया बढी इमानदार छन् भन्ने ठान्दछन् । धेरै नागरिकहरुले यी संस्थाहरु केही मात्रामा ईमान्दार ठान्दछन् भने अत्यन्त ईमानदार छन् भन्ने नागरिक निकै कम रहेको छन् ।

- यस भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धमा कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरु धेरै हदसम्म सकारात्मक देखिएका छन् । उनीहरुलाई सरकारले चाहेमा भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्छ भन्ने विश्वास छ । नागरिकहरुले सार्वजनिक तथा सरकारी सेवा लिँदा अथवा उपभोग गर्दा ज्यादै न्यून मात्रामा घुस दिनुपरेको देखिन्छ । यस सर्वेक्षण गरिएको समयमा विगत एक वर्षमा सार्वजनिक सेवा लिने नागरिकहरु मध्ये झण्डै २ प्रतिशत नागरिकहरुले मात्र घुस दिनुपरेको कुरा बताएका छन् ।

- सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमहरू देखेको वा सुनेको र आँफू वा आफ्नो परिवारका सदस्य सहभागी भएको भन्ने नागरिकहरु करिव ६२ प्रतिशत रहेको छ । सार्वजनिक सुनुवाईका कार्यक्रमहरु देखेको वा सुनेको छैन भन्ने नागरिकहरु (३५%) को तुलनामा सार्वजनिक सुनुवाईका बारेमा सुन्ने वा सहभागी हुने निकै धेरै देखिन्छ ।

- निशुल्क विद्यालय शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सामाजिक सुरक्षा जस्ता सेवामा सबै नागरिकहरुको समान पहुँच छ भन्ने कुरामा विश्वास गर्ने नागरिकहरु धेरै छ । यी सेवामा नागरिकहरुको समान पहुँच छ भन्ने कुरामा पूर्ण सहमत हुने नागरिकहरु क्रमशः ६०, ५७ र ६८ प्रतिशत रहेको देखिन्छन् । तर बाढी, पहिरो, भूकम्प र अन्य विपद्पछिको सुरक्षा र सहयोग तथा आधारभूत सेवा जस्तै खानेपानी, विद्युत आदिमा अझै पनि नागरिकहरुको समान पहुँच स्थापित हुन सकेको देखिदैन ।

- सरकारी कार्यालयमा नागरिकमाथि विभेद महसूस गर्नु भएको छ भन्ने प्रश्नमा झण्डै ५८ प्रतिशत नागरिकहरुले त्यस्तो विभेद खासै महसूस नभएको बताएका छन् । जातीय, भाषिक, लैङ्गिक, भौगोलिक, राजनीतिक, आर्थिक तथा क्षेत्रीयताका आधारमा भेदभावपूर्ण व्यवहारको महसूस गरेको छैन भन्ने नागरिकहरु ८२ देखि ९५ प्रतिशत सम्म रहेको छ ।

- राज्यकातर्फबाट विभिन्न सरकारी निकायले नागरिकसँग गरिने व्यवहार र नागरिकले एकअर्कासँग गर्ने व्यवहारमा सुधार आएको छ कि छैन भन्ने प्रश्नमा झण्डै ८० प्रतिशत भन्दा बढी नागरिकहरुले (अदालतले नागरिकप्रति गर्ने व्यवहारमा बाहेक) सुधार आएको छ भन्ने जवाफ दिएका छन् । स्थानीय जनप्रतिनिधिले नागरिकप्रति गर्ने व्यवहारमा सुधार आएको छ भन्ने भनाई ८८ प्रतिशत नागरिकहरुको रहेको छ भने उनीहरुको व्यवहार उस्तै छ भन्ने करिव १० प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

- आँफू बसेको स्थानमा एक्लै हिड्डुल गर्दा कहिल्यै पनि असुरक्षा महसूस गरेको छैन भन्ने कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरु झण्डै ९० प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै आफ्नो टोलछिमेकमा कुनै

अपराधिक घटना होला कि भनेर कहिल्यै त्रसित हुन नपरेको महसूस गर्ने नागरिकहरु पनि करिव ८६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

- प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनावमा मतदान गरेको (९३%) भन्दा मतदान नगरेको (७%) नागरिकहरु निकै कम देखिन्छ । पुरुषहरुको भन्दा करिव २% बढी महिलाहरुले मतदान गरेका छन् । सवभन्दा कम १८-२४ वर्ष उमेरसमूहका (८३%) र सबभन्दा बढी ६० र सो भन्दामाथि उमेरसमूहका (९६%) नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् । शैक्षिक अवस्थाको अनुसार सवभन्दा बढी पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको (९६%) नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् भने सबभन्दा कम उच्च शिक्षा (७७%) प्राप्त गरेका नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् ।

- करिव शत प्रतिशत नागरिकहरुले एकपटक भन्दा बढी मतदान गरेको सुनेको/देखेको घटना नभएको बताएका छन् । मतदान सूचीमा नाम नभएका मतदान नगरिकन फर्केका बताउने नागरिकको करिव ५ प्रतिशत रहेको छ भने २ प्रतिशत नागरिकहरुले कुनै दल वा उम्मेदवार विशेषका लागि मतदान गर्न कसैलाई दवाव दिएको देखेको/सुनेको बताएका छन् । निकै कम (१%) नागरिकहरुले जानाजानी मतपत्र बिगारेको घटना भएको र आफैंले देखेको बताएका छन् । सबभन्दा धेरैले (९७%) नागरिकहरुले चाहेको उम्मेदावार छान्नमा अवरोध नभएकोमा पूर्ण तथा केही मात्रामा सहमत जनाएका छन् भने सबभन्दा कम (८१%) सञ्चारको माध्यमले सबै उम्मेदवारको वारेमा निष्पक्ष सूचना दिएकोमा पूर्ण तथा केही मात्रामा सहमत जनाएका छन् ।

- नेपालको संविधान २०७२ वारेमा सुनेको भन्दा न सुनेको नागरिकहरु बढी देखिन्छन् । आधा भन्दा कम (४५.७%) नागरिकहरुले मात्र नेपालको संविधानको वारेमा जानकार छन् । तुलनात्मक रुपमा गाउँपलिकामा भन्दा नगरपालिकाको नागरिकहरुले बढी संविधानको वारेमा जानकार छन् ।

- सबभन्दा बढी (८४%) नागरिकहरु सबै जातजातिका व्यक्तिहरुलाई राज्यमा समान अधिकार छ भन्ने पक्षमा पूर्णरुपमा र केही मात्रामा जानकार रहेको बताएका छन् । त्यसैगरी राजनैतिक दल तथा निर्वाचनमा समावेशीकरण गरिएकोमा (८२%), सरकारका काम ३ तहमा बाँडिएका छन् भन्ने पक्षमा (८१%), स्थानीय सरकारलाई आफ्नो शासन चलाउने, कानून बनाउने र न्यायदिने जिम्मेवारी र अधिकार दिएकोमा (७३%) र नागरिकहरु आफ्नो क्षेत्रको विकास निर्माणको निर्णयहरुमा संलग्न हुन सक्छन् भन्ने पक्षमा (७१%) नागरिकहरुले पूर्णरुपमा र केही मात्रामा जानकार रहेको बताएका छन् ।

- सबभन्दा बढी ४९% नागरिकहरुले सडक निर्माण कार्यलाई विकासको पहिलो प्राथमिकतामा राखेको देखिन्छ । त्यसैगरी खानेपानीको वितरण २३%, जलविद्युतको विकास १२%, शिक्षामा सुधार ५%, स्वास्थ्यमा सुधार ४%, रोजगारीको सृजना ३%, गरीवी निवारण ३%, भ्रष्टाचार नियन्त्रणलाई १%, वातावरण संरक्षण १% र सामाजिक सुरक्षा ०.४% ले विकासलाई क्रमशः पहिलो प्राथमिकतामा राखेको देखिन्छ ।

- सबभन्दा बढी (९१%) नागरिकहरुले स्थानीय सरकारले सार्वजनिक सेवा सुधार गर्नेमा पूर्ण र केही मात्रामा विश्वस्त भएको बताएको छन् । त्यसैगरी स्थानीय सरकारले योजना निर्माण तथा विकास निर्माण प्रक्रियामा जनताको सहभागिता सुनिश्चित गर्छ भन्ने पक्षमा (८९%), स्थानीय सरकारले नागरिकहरुको अधिकार संरक्षण गर्ने पक्षमा (८९%) र स्थानीय सरकारले सामाजिक समावेशीलाई प्रवर्द्धन गर्ने पक्षमा (८९%) नागरिकहरुले पूर्ण र केही मात्रामा विश्वस्त भएको बताएको छन् ।

- स्थानीय तहको निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले शासन प्रणालीमा उल्लेखनीय सुधार गर्छ भन्ने नागरिकहरुको भंन्दा केही सुधार गर्छ भन्ने नागरिकहरु ६९ प्रतिशतले बढी देखिन्छन् । करिव उत्तिनै (११%) नगरपालिका र गाउँपालिका नागरिकहरुले उल्लेखनीय सुधार गर्ने छ बताएका छन् ।

- राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा जानकारी भएको नागरिकहरुको संख्या (४०%) भन्दा जानकारी नभएको (५९%) नागरिकहरुको संख्या बढी देखिन्छ । नगरपालिकाको भन्दा ६ प्रतिशत बढी गाउँपलिकाको नागरिकहरुलाई राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा जानकारी छन् ।

- सबभन्दा बढी (९२%) विकास निर्माण कार्यमा र सबभन्दा कम भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा (५७%) नागरिकहरुले सुधार आउने कुरामा पूर्ण रुपमा र केही मात्रमा विश्वस्त रहेको बताएका छन् । त्यसैगरी देशमा समावेशी संस्कृतिको प्रवर्द्धन (९०%), सार्वजनिक सेवामा (८९%), कानूनको पालना (८०%) र तीन तहको (संघीय) सरकारको संरचनाको कार्यान्वयन (७५%) नागरिकहरुले सुधार आउने कुरामा पूर्ण रुपमा र केही मात्रमा विश्वस्त रहेको बताएका छन् ।

- सबभन्दा बढी नागरिकहरुले उम्मेदवारको छनौट पार्टीमा वरिष्ठताको र पहिलाको कार्यसम्पादनको आधारमा हुने बताएका छन् । त्यसैगरी स्थानीय समितिहरुको सुझावको आधारमा (२०%), ठूला नेताको पारिवारिक नाता र सम्बन्धको आधारमा (१७%) र पार्टीलाई चन्दा दिएको आधारमा (३%) नागरिकहरुले राजनैतिक दलको उम्मेदवारको छनौट हुने बताएका छन् ।

- करिव अठत्तर प्रतिशत नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन् । गाउँपलिकाको भन्दा १० प्रतिशत बढी नगरपालिकाको नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन् ।

- सबभन्दा बढी (२६%) स्वास्थ्य वीमा र सबभन्दा कम (९%) भौगोलिक र सीमान्तकृत समुदाय सदस्य भत्ताको वारेमा नागरिकहरुले सुनेको तर सुविधा लिएको देखिदैन । त्यसैगरी महिलाहरुलाई जग्गा दर्ता शुल्कमा छुट (२६%), छात्राहरुको लागि सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्ति (२०%), अपाङ्गता भत्ता (१९%), विधवा/एकल महिला भत्ता (१९%), बृद्ध (जेष्ठ नागरिक) भत्ता (१६%), दलित/सीमान्तकृत विद्यार्थीको लागि सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्ति (१६%), बालबालिकाका लागि निःशुल्क आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा (१५%), बेरोजगारी भत्ता (१४%) र निःशुल्क औषधी र स्वास्थ्य सुविधा (स्वास्थ्य चौकीबाट) (११%) को वारेमा नागरिकहरुले सुनेको तर सुविधा लिएको देखिदैन ।

- सबभन्दा बढी (९२%) नागरिकहरुले वृद्ध/अपाङ्ग/विधवा आदिका लागि सरकारी कल्याण योजना/सामाजिक सुरक्षामा सुधार आएको बताएका छन् भने सबभन्दा कम (६१%) खाद्य सुरक्षाको अवस्थामा सुधार आएको बताएका छन् ।

- सबभन्दा बढी (७४%) नागरिकहरुले आपद-विपद परेको बेलामा टोल/छिमेक/साथीहरूलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेको छ । त्यसैगरी प्रहरी (१५%), स्थानीय निर्वाचित प्रतिनिधि (७%), स्थानीय/सामुदायिक अगुवाहरू (२%) र सरकारी कर्मचारी/कार्यालय (२%) नागरिकहरुले आपद विपद परेको बेलामा पहिलो प्राथमिकतामा राखेको छ ।

- नागरिकहरुले सरकारी सेवा (नागरिकता, सिफारिस, राहदानी, जग्गा दर्ता तथा बेचबिखन आदि) विगत छ महिना तथा एक वर्षभित्र ती सेवाहरु लिने जनताको संख्या भन्दा दुई वर्षअघि सेवा लिएका नागरिकहरुको संख्या धेरै देखिन्छ । विगत छ महिना र एक वर्षमा सरकारी सेवा लिन जाने नागरिकहरु नगरपालिकामा ३७ प्रतिशत रहेको छ भने गाउँपालिकामा तुलनात्मकरुपमा कम (३३%) देखिन्छ । त्यसतै विगत दुई वर्षमा भन्दा दुई वर्षअघि ती सेवा लिने नागरिकहरु बढी देखिन्छ ।

- सरकारी सेवा लिन कुनै प्रकारको सेवा शुल्क तिर्नु परेको छैन भन्ने नागरिकहरु गाउँपालिकामा ६०% देखिन्छ भने नगरपालिकामा तुलनात्मकरुपले कम (५१%) मात्र रहेको देखिन्छ। लिङ्गका आधारमा हेर्दा सेवा लिदा महिला (३७%) भन्दा बढी पुरुषहरु (४२%) ले शुल्क तिरेको देखिन्छ। साथै तिरेको शुल्कको रसिद प्राप्त नगर्ने पुरुषहरुको (७%) को तुलनामा महिलाहरु कम (२%) रहेको देखिन्छ।

- कर्मचारीले नियम पालना गर्छन् भन्ने विषयमा पूर्ण वा केही मात्रामा सहमत हुने नागरिकहरु ७३ प्रतिशत रहेको। कर्मचारीले सेवाग्राहीका कुरा राम्रोसँग सुन्छन् भनी सहमत हुने नागरिकहरु ७४ प्रतिशत रहेको छ। यद्यपि करिव एक चौथाई सेवाग्राही मात्र सरकारी कर्मचारीले सेवाग्राहीका कुरा राम्ररी सुन्छन् भन्ने कुरामा पूर्ण सहमत हुन सकेका छन्।

- सरकारी सेवा लिनका लागि अन्य तत्व भन्दा जात-जातीयता तथा भाषा कठिनाईले अप्ठ्यारो परेको छ भन्ने सेवाग्राहीहरू कम देखिन्छ। सार्वजनिक सेवा लिन भाषागत रुपमा अप्ठ्यारो परेको छ भन्ने सेवाग्राहीहरु झण्डै ३२ प्रतिशत छ भने जात-जातीयता कारण अप्ठ्यारो परेको छ भन्ने केवल २४ प्रतिशत छ। सबैभन्दा बढी सेवाग्राही (८१%) ले आफ्नो मान्छे नहुनु नै सरकारी सेवा लिनका लागि सबैभन्दा ठूलो कठिनाई ठानेका छन्।

- एकासी प्रतिशत नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन्। गाउँपालिकाको भन्दा नगरपालिकाको थोरै मात्रै बढी नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन्।

- करिव ८८ प्रतिशत नागरिकहरुले देश सही दिशातिर गइरहेको बताएका छन् भने ८ प्रतिशत गलत दिशातिर गइरहेको बताएका छन्। पुरुषहरुले भन्दा बढी महिलाहरुले देश सही दिशातिर गइरहेको बताएका छन्। शिक्षाको स्तर बढ्दै जाँदा देश सही दिशातिर गइरहेको बताउने नागरिकहरुको प्रतिशत घट्दै गएको देखिन्छ।

- देशको अवस्थामा सुधार आउछ भन्ने पक्षमा नागरिकहरु निकै आशावादी देखिन्छन्। नागरिकहरुले आफ्नो जीवनस्तरमा (९१%), राजनीतिक दलहरु प्रति नागरिकको विश्वास (९०%) र नेपालको राजनीतिक अवस्था (८९%) नागरिकहरुले सुधार हुने बताएका छन्।

बिषय सूची

हाम्रो भनाई	ग
कार्यकारी सारांश	घ
बिषय सूची	ञ
तालिका सूची	ठ
चित्र सूची	ठ
परिच्छेद-१: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ अध्ययन बिधि	२
१.३ कर्णाली प्रदेशको परिचय	२
१.४ उत्तरदाताको परिचय	४
१.५ प्रतिवेदनको संरचना	४
परिच्छेद-२: शासनको आधारशिला	५
२.१ सार्वजनिक क्रियाकलापमा सहभागिता	५
२.२ स्थानीय विकास योजनामा सहभागी र छलफल	६
२.३ सार्वजनिक तथा राजनैतिक संस्थाहरुको इमान्दारीता	६
२.४ भ्रष्टाचार नियन्त्रण	७
२.५ सार्वजनिक तथा सरकारी सेवामा भ्रष्टाचार (घुस)	८
२.६ जवाफदेहिताको संयन्त्र	८
२.७ सेवामा पहुँच	१०
२.८ सार्वजनिक स्थलमा हुने विभेद	१०
२.९ विभेदको अनुभव	१२
२.१० सार्वजनिक संस्थाहरुको व्यवहारमा आएको सुधार	१३
२.११ सुरक्षाको अनुभव	१३
परिच्छेद-३: शासनको पूर्वाधार	१५
३.१ मतदानमा सहभागिता	१५
३.२ चुनावको गुणस्तरीयता	१५

३.३ संविधानको वारेमा ज्ञान १७
३.४ राज्य शक्तिको बाँडफाँड १८
३.५ विकासको प्राथमिकता १९
३.६ स्थानीय सरकारको कार्यसम्पादन २०
३.७ स्थानीय तहमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले शासन प्रणालीमा गर्ने सुधार २०
३.८ राजनैतिक दलका क्रियाकलाप वारे जानकारी २१
३.९ राजनैतिक दलको क्रियाकलापप्रति विश्वास २१
३.१० राजनैतिक दलको उम्मेदवारको छनौट २२
३.११ नागरिक चासोका विषयहरुमा सञ्चार २३
३.१२ सरकारले दिएको सूचनाको स्पष्टता २४
३.१३ आधारभूत सामाजिक सुरक्षा २४
३.१४ सुरक्षाको अवस्थामा सुधार २५
३.१५ मद्दतको लागि कसकोमा जानुहुन्छ ? २६
परिच्छेद-४: सार्वजनिक सेवा प्रवाह २८
४.१ सार्वजनिक सेवा सेवाको उपयोग २८
४.२ सार्वजनिक सेवा प्राप्तिको प्रयास (पटक) २८
४.३ सार्वजनिक सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको शुल्क २९
४.४ सार्वजनिक सेवा प्रदायकको व्यवहार ३०
४.५ सार्वजनिक सेवा लिंदाको अवरोध ३१
४.६ सार्वजनिक सेवा लिंदाको सहजता ३२
४.७ सार्वजनिक सेवाको वातावरण ३३
४.८ सार्वजनिक सेवा प्राप्तिको सन्तुष्टी ३४
परिच्छेद-५: देशको आगामी दिशा ३६
५.१ देशको आगामी दिशा ३६
५.२ देशको आगामी अवस्थामा सुधार ३७
संदर्भ सामाग्री ३८
अनुसूची ३९

तालिका सूची

तालिका १.१: कर्णाली प्रदेशको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था ३

अनुसूची

तालिका १.१: उत्तरदाताको सामाजिक तथा जनसङ्ख्याको विवरण ३९
तालिका २.१: स्थानीय विकास योजनामा सहभागिता र छलफल ४०
तालिका २.२: भ्रष्टाचार नियन्त्रण ४१
तालिका २.३: सार्वजनिक सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको शुल्क ४२
तालिका ३.१: मतदानमा सहभागिता ४३
तालिका ३.२: संविधानको वारेमा ज्ञान ४४
तालिका ३.३: स्थानीय तहमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले शासन प्रणालीमा गर्ने सुधार ४५
तालिका ३.४: राजनैतिक दलका क्रियाकलाप वारे जानकारी ४६
तालिका ३.५: नागरिक चासोका विषयहरुको सञ्चार ४७
तालिका ३.६: सरकारले दिएको सूचनाको स्पष्टता ४८
तालिका ४.१: सार्वजनिक सेवाको उपयोग ४९
तालिका ४.२: सार्वजनिक सेवा प्राप्तिको प्रयास (पटक) ५०
तालिका ४.३: सार्वजनिक सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको शुल्क ५१
तालिका ४.४: सेवा प्राप्तिको सन्तुष्टी ५२
तालिका ५.१: देशको आगामी दिशा ५३

चित्र सूची

चित्र २.१: सार्वजनिक क्रियाकलापमा नागरिकहरुको सहभागिता	५
चित्र २.२: सार्वजनिक तथा राजनैतिक संस्थाहरुको ईमान्दारीता	७
चित्र २.३: जवाफदेहिताको संयन्त्र	९
चित्र २.४: सेवाहरुमा जनताको पहुँच	१०
चित्र २.५: सार्वजनिक स्थलमा नागरिकहरुमाथि हुने विभेद	११
चित्र २.६: नागरिकहरुमा विभेदको अनुभव	१२
चित्र २.७: सार्वजनिक संस्थाहरुको व्यवहारमा आएको सुधार	१३
चित्र २.८: नागरिकहरुमा सुरक्षाको अनुभव	१४
चित्र ३.१: प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभा चुनावको गुणस्तरीयता	१६
चित्र ३.२: प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभा चुनावको गुणस्तरीयता	१७
चित्र ३.३ : राज्य शक्तिको बाँडफाँड	१८
चित्र ३.४: विकासमा नागरिकको प्राथमिकता	१९
चित्र ३.५: स्थानीय सरकारको कार्यसम्पादन	२०
चित्र ३.६: राजनीतिक दलले गर्ने कार्यमा विश्वास	२२
चित्र ३.७: राजनैतिक दलको उम्मेदवारको छनौट	२३
चित्र ३.८: आधारभूत सामाजिक सुरक्षा	२५
चित्र ३.९: सुरक्षाको अवस्थामा सुधार	२६
चित्र ३.१०: विपद्को समयमा नागरिकहरुले प्राथमिकता	२७
चित्र ४.१: सार्वजनिक सेवा प्रदायकको व्यवहार	३१
चित्र ४.२: सार्वजनिक सेवा लिंदाको अवरोध	३२
चित्र ४.३: सार्वजनिक सेवा लिंदाको सहजता	३३
चित्र ४.४: सार्वजनिक सेवाको वातावरण	४३
चित्र ५.१: देशको आगामी दिशा	३६
चित्र ५.२: देशको आगामी अवस्थामा सुधार	३७

परिच्छेद
१

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

यो प्रतिवेदन नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानले सम्पन्न गरेको नेपालको राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४ को नतिजामा आधारित छ । नयाँ संबिधान २०७२ लागू भएसंगै नेपालको संघीय संरचना र शासकीय पद्धतिमा आएको परिवर्तनले नागरिकहरुमा प्रशासन र राज्य प्रतिको अपेक्षा बढाएको छ । त्यसै सन्दर्भमा शासकीय प्रणालीका विभिन्न आयामहरुमा नागरिकहरुको धारणा बुझ्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४ सम्पन्न गरिएको थियो । यो प्रतिवेदनमा उक्त राष्ट्रिय सर्वेक्षणको तथ्यांकमा आधारित रहेर शासकीय व्यवस्थाका विभिन्न पक्षहरूमा सुदूरपश्चिम प्रदेशका नागरिकहरुको धारणा विश्लेषण गरिएको छ । सर्वेक्षणका उद्देश्यहरु निम्न बमोजिम रहेको थियो ।

क) शासकीय प्रणालीका विभिन्न आयामहरुको वर्तमान स्थितिप्रति नागरिकहरुको धारणा बुझ्ने ।

ख) नीति निर्माण र शासकीय प्रणाली पुर्नसंरचनाको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई तथ्यमा आधारित आधार तयार गर्ने ।

ग) सार्वजनिक प्रशासनको क्षमता विकास र शैक्षिक अध्ययन र अनुसन्धानको लागि सन्दर्भ सामाग्रीको विकास गर्ने ।

१.२ अध्ययन विधि

नेपालको संविधान २०७२ जारी भएसँगै नेपाल नयाँ शासकीय प्रणालीमा प्रवेश गर्यो । यो ऐतिहासिक परिवर्तनले नेपाली राज्य संरचनालाई एकात्मक केन्द्रिकृत राज्यबाट संघीय गणतन्त्रमा रुपान्तरण गरेको छ। राज्य रुपान्तरणको ऐतिहासिक क्रममा नेपालको शासकीय प्रणालीका विभिन्न आयामहरुमा नागरिकहरुको धारणा बुझ्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०७४ गरिएको थियो । सर्वेक्षणमा देशभरीबाट जम्मा १२८७२ नागरिकहरुसँग अन्तर्वार्ताको माध्यमबाट तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो । तथ्याङ्क संकलन गर्न जिल्ला, नगरपालिका/गाउँपालिका, मतदानकेन्द्र तथा व्यक्ति गरी कुल चार तहमा नमूना छनौट गरिएको थियो । २०७४ मा सम्पन्न भएको स्थानीय, प्रदेश र संघको निर्वाचनको लागि निर्वाचन आयोगले तयार गरेको मतदाता नामावलीबाट वैज्ञानिक विधि प्रयोग गरी उत्तरदाताहरु छानिएका थिए । सात वटा प्रदेश र भौगोलिक क्षेत्र (हिमाल, पहाड र तराई) को आधारमा ७७ वटा जिल्लामध्ये ४३ जिल्ला छनौट भएका थिए । ती जिल्लाहरूबाट ८८ नगरपालिका र ७५ गाँउपालिका गरी १६४ स्थानीय तहहरु छानिएको

थियो । यसै गरी नगरपालिकाहरुबाट ३०० र गाँउपालिकाहरुबाट ३४६ गरी जम्मा ६४६ मतदान केन्द्रहरु छानिएको थियो । प्रत्येक मतदान केन्द्रबाट २० जना मतदाताहरुलाई मुख्य उत्तरदाता र १० जना वैकल्पिक उत्तरदाता छानिएको थियो । कर्णाली प्रदेशमा नगरपालिकाहरुबाट ७९४ र गाँउपालिकाहरुबाट ८४० गरी जम्मा १६३४ नागरिकहरूसँग अन्तर्वार्ता गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो ।

सर्वेक्षणको प्रश्नावली केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, सरकारी प्रतिनिधि, गैरसरकारी संस्था, नागरिक समाज, अनुसन्धान संस्थाहरु, प्राज्ञिक व्यक्ति र अन्य सरोकारवालाहरूसँगको छलफल/अन्तरक्रिया र बिषय विज्ञको सहयोगबाट तयार गरिएको थियो । प्रश्नावलीलाई विभिन्न चरणको परीक्षण र पुनरावलोकन गरी KoboCollect तथ्याङ्क संकलन सफ्टवेयरमा प्रविष्ट गरिएको थियो । तथ्याङ्क संकलनको लागि स्थलगत कार्य गर्न जम्मा १७ क्लस्टर (प्रत्येकमा २ देखि ४ जिल्ला) बनाइ हरेकमा ३ देखि ५ तथ्याङ्क संकलन कर्ता खटाइएको थियो । तथ्यांक संकलनको कार्य २०७४ पुस देखि फागुनसम्म गरिएको थियो । संकलन गरिएको तथ्यांकलाई विषय विज्ञहरुले परीक्षण गरेका थिए भने केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको परामर्शमा आवश्यक सम्पादन गरिएको थियो ।

१.३ कर्णाली प्रदेशको परिचय

मुलुककै एक अनुपम प्रदेशको रुपमा परिचित कर्णाली प्रदेश नेपालको सात संघीय प्रदेशहरुमध्ये सबैभन्दा ठूलो प्रदेश हो । यो प्रदेश कुल ३०२११ वर्ग किलोमिटर भू-भागमा फैलिएको छ । नेपालको कुल भू-भागको २१.६% जमिन यस प्रदेशले ओगटेको छ भने यस प्रदेशको जम्मा १३.२% मात्र खेतीयोग्य भूमि रहेको छ । यो प्रदेशमा वन ३८.६%, हिम क्षेत्र २४.६%, जल क्षेत्र ०.२%, बाँझो जमिन ३१.७% र बाँकी निकुन्ज क्षेत्र रहेका छन् । यो प्रदेश २८ डिग्री १० मिनेट ७ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशदेखि ३० डिग्री २६ मिनेट ५० सेकेन्ड उत्तरसम्म र ८० डिग्री ५८ मिनेट ५८ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरदेखि ८३ डिग्री ४० मिनेट ५७ सेकेन्ड पूर्वतिर फैलिएको छ । यो प्रदेशमा समुन्द्र सतहबाट सबभन्दा उच्च भूभाग डोल्पा जिल्लाको चुरे हिमाल ७३४८ मिटर उचाइमा रहेको छ भने सवैभन्दा होचो भूभाग कर्णाली र भेरीको दोभान जामु कुइने १८० मिटरको उचाइमा रहेको छ[1] । यो प्रदेशको पूर्वमा गण्डकी प्रदेश, दक्षिण-पूर्व र दक्षिणमा प्रदेश ५, पश्चिममा सुदुरपश्चिम प्रदेश र उत्तरमा चीनको तिब्बत स्वायत्त क्षेत्रले घेरिएको छ । कर्णाली प्रदेश प्राकृतिक स्रोत, साधन र संस्कृतिरुपमा विविधता भएको क्षेत्र हो । यस प्रदेशमा हिमाल, पहाड तथा उपत्यका तथा दूनहरू पर्दछन् । यो प्रदेशले नेपालको उत्तर र मध्य पहाडहरूको उच्च पहाडी भूमि ओगटेको छ । यस प्रदेशमा कुबी गन्ग्री, चांगला र कांजिरोबा जस्ता पहाडहरू छन् । शे-फक्सुन्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज, फोक्सुन्डो र रारा ताल यसै प्रदेशमा अवस्थित छ । यस प्रदेशमा फरक विशेषता र फरक क्षमता भएका दश जिल्लाहरु दैलेख, डोल्पा, हुम्ला, जाजरकोट, जुम्ला, कालीकोट, मुगु, सल्यान, सुर्खेत र पश्चिमी रुकुम रहेका छन् । छेत्रफलको

[1] http://kppc.karnali.gov.np/noticefile/PPC_aadharpatra_1585466806.pdf

हिसावले डोल्पा जिल्ला नेपालकै सबभन्दा ठुलो जिल्ला हो । यो प्रदेशमा २५ वटा नगरपालिका, ५४ वटा गाउँपालिकाहरु र जम्मा ७१८ वटा वडा रहेका छन् । यस प्रदेशको राजधानी सुर्खेतको वीरेन्द्रनगरमा रहेको छ[२] । २०११ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार यस प्रदेशको कुल जनसंख्या १५,७०,४१८ (महिला ८,०२,४९५ र पुरुष ७,६७,९२३) रहेको छ । यो प्रदेश नेपालको सबभन्दा कम जनसंख्या भएको प्रदेश हो । यस प्रदेशको नगरपालिकामा बसोबास गर्ने जनसंख्या ७,७४,३१६ (महिला ३,७३,६१० र पुरुष ४,००,७०६) र गाउँपलिकामा ७,८०,९२६ (महिला ४,००,५९५ र पुरुष ३,८०,३३१) रहेको छ[३] । यस प्रदेशको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थालाई तालिका १.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १.१: कर्णाली प्रदेशको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

क्र. स.	सूचांकहरु	
१	साक्षरता दर	८२
२	साक्षरता दर (राम्रो सुर्खेत)	७४
३	साक्षरता दर (कम कालीकोट)	६३.६४
४	खुद भर्ना दर	९३.२
५	सिकाई उपलब्धी (%)	४२.५
६	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	५८
७	आपेक्षित आयु	६७
८	मानव विकास सूचांक	०.४२७
९	मानव विकास सूचांक (सबभन्दा राम्रो सुर्खेत)	०.४७६
१०	मानव विकास सूचांक (सबभन्दा कम कालिकोट)	०.३७४
११	स्वास्थ्य संस्था (संख्या)	४३३
१२	बाल मृत्यु दर	५८
१३	आर्थिक रुपले पिछडिएका जनसंख्याको प्रतिशत	२८.९
१४	बहुआयामिक गरीवी दर	५१.२
१५	खेतियोग्य जमिन (हेक्टर)	२९९३३९

स्रोतः प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) (आधार पत्र), कर्णाली प्रदेश, योजना आयोग ।

[2] http://103.69.124.141/gis/

[3] https://cbs.gov.np/wp-content/upLoads/2019/01/Population_Province_Level_Formated.xlsx

१.४ उत्तरदाताको परिचय

सर्वेक्षणमा संलग्न कर्णाली प्रदेशका उत्तरदाताहरुको सामाजिक तथा जनसांख्यिक विरणहरु संकलन गरिएको थियो । तुलनात्मकरूपमा पहाडमा (५१.१%) भन्दा हिमालमा (४८.९%) बस्ने उत्तरदाताहरु केही बढी रहेका छन् । त्यस्तै महिलाहरू (५१.९%) भन्दा पुरुष (४८.१%) उत्तरदाताहरु केही कम रहेका छन् । नगरपालिकामा बस्ने उत्तरदाताहरू (४८.६%) भन्दा गाउँपालिकामा रहेका उत्तरदाताहरु (५१.४%) केही बढी छन् । जातिगत आधारमा अनुसार हेर्दा सबभन्दा बढी उत्तरदाताहरु पहाडे क्षेत्री ठकुरी (६०.८%) छन् । त्यसपछि क्रमशःदलित (१८.८%), पहाडे जनजाति (१२.२%), पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (८.६%) रहेका रहेका छन भने सबै भन्दा कम तराई जनजाति (०.२%) र नेवार (०.२%) उत्तरदाहरु रहेको छन् । त्यसै गरी उमेर अनुसार सबभन्दा बढी २५-५९ उमेर समूहका (३७.८%) र सबभन्दा कम ६० र सो भन्दामाथि उमेर समूहका (१२.९%) उत्तरदाताहरु रहेका छन् । निरक्षर उत्तरदाताहरुको संख्या पनि उल्लेख्य (४१.२%) रहेको छ । पढन लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएका (१८.७%), शैक्षिक स्तर अनुसार आधारभूत शिक्षा प्राप्त (१६.९%), माध्यमिक शिक्षासम्म (२०.६%) र उच्च शिक्षा हासिल गरेका (२.६%) उत्तरदाताहरु रहेका छन् । पेशागत दृष्टीबाट हेर्दा सबभन्दा बढी कृषि पेशा (४२.७%) मा रहेका छन् । घरायसी काममा संलग्न २४.१% र ज्यालादारीमा रहेको ६.७% छ । त्यस्तै व्यापारमा संलग्न उत्तरदाताहरु ७.६% रहेका छन् । आर्थिक अवस्था अनुसार, सबभन्दा बढी (४५.३%) उत्तरदाताहरु आँफूलाई मध्यमस्तरको र ४५.५% ले आँफूलाई गरीवीमा परेको महसूस गरेका छन् (अनुसूची १: तालिका १) ।

१.५ प्रतिवेदनको संरचना

यो अध्ययन प्रतिवेदनलाई ५ वटा परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ। पहिलो परिच्छेदमा पृष्ठभूमि, अध्ययनको उद्देश्य, अध्ययन बिधि, उत्तरदाताको परिचय, प्रदेशको परिचय र प्रतिवेदनको संरचना समेटिएको छ। दोश्रो, तेस्रो, चौथो र पाचौ परिच्छेदमा परिच्छेदमा क्रमशः शासनको आधारशिला, शासनको पूर्वाधार, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र देशको आगामी दिशा समेटिएको छ ।

परिच्छेद
२

शासनको आधारशीला

२.१ सार्वजनिक क्रियाकलापमा सहभागिता

कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुको सार्वजनिक क्रियाकलापमा हुने गरेको सहभागितालाई चित्र २.१ मा देखाइएको छ । सार्वजनिक तथा राजनीतिक कार्यक्रममा नागरिकहरु कत्तिको सहभागी हुन्छन् भन्ने दृष्टिकोणबाट हेर्दा सबभन्दा बढी विद्यालयमा हुने अभिभावक-शिक्षक बैठक र गाँउ तथा वडा स्तरमा हुने भेलाहरु सहभागी हुने गरेको देखिन्छ । बारम्बार सहभागी हुने र कहिलेकाँही सहभागी हुनेको संख्या वडा स्तरका भेलामा झण्डै ४६ प्रतिशत सहभागी भएको देखिन्छ भने विद्यालयमा हुने अभिभावक र शिक्षकबीच हुने बैठकहरुमा ५१ प्रतिशत नागरिकहरु सहभागी भएको देखिन्छ । त्यस्तै टोल सुधार, सरसफाई, स्वयंसेवा लगायतका कार्यक्रममा पनि जनसहभागिता उच्च (४४%) रहेको छ । तर सामाजिक संजाल (जस्तैः फेसबुक, ट्वीटर आदि) मा अत्यन्त कम (१३%) सहभागिता देखिएको छ । सामाजिक संञ्जालमा कम सहभागिता हुनु भनेको कर्णालीमा जनतालाई सूचना प्रविधिको पहुँच कम रहेको कुरालाई झल्काउँछ । राजनीतिक अभियान तथा धर्ना घेराउ भन्दा वडा स्तरीय भेला, शिक्षक-अभिभावक बैठकहरु जस्ता कार्यक्रमहरु बारम्बार हुने हुनाले पनि ती कार्यक्रममा जनसहभागिता बढी देखिएको हुन सक्छ ।

चित्र २.१: सार्वजनिक क्रियाकलापमा नागरिकहरुको सहभागिता (संख्या= १६३४, % मा)

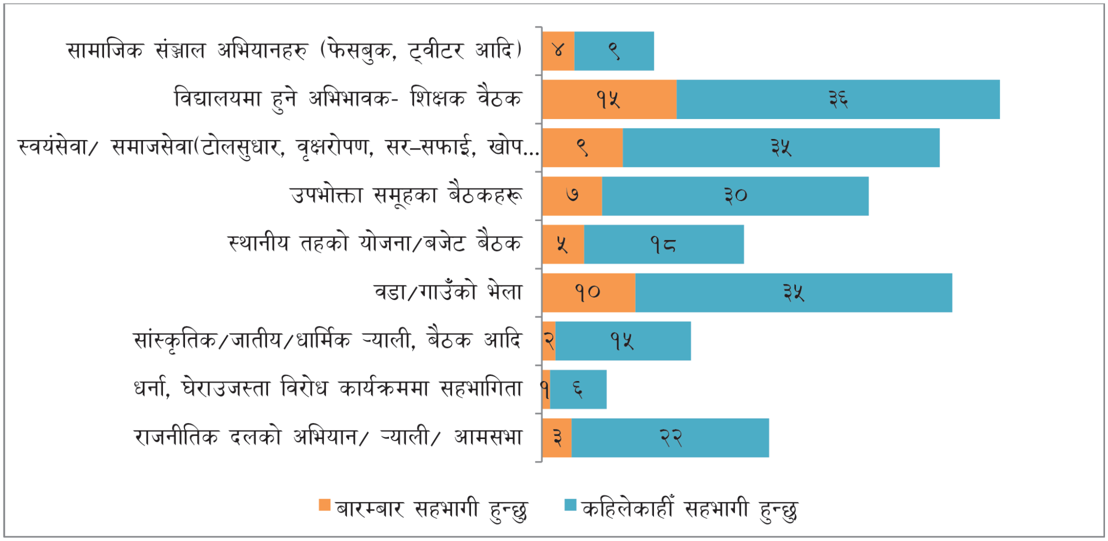

नोटः चित्रमा विरलै सहभागी हुन्छु, कहिल्यै सहभागी हुन्न र थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

२.२ स्थानीय विकास योजनामा सहभागी र छलफल

विकास निर्माणका कार्यक्रममा नागरिकको सहभागितालाई अभिवृद्धि गर्ने काममा सरकारले विगतदेखि नै विभिन्न प्रयासहरु गरिरहेको छ । ती कार्यमा तपाईं विगतमा सहभागी हुनुभएको छ भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणमा नागरिकहरुलाई सोधिएको थियो । विकास निर्माणका कार्यमा कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुको सहभागिता अझै पनि न्यून देखिन्छ । त्यसमा पनि सहभागितालाई लिङ्ग, उमेर, शैक्षिक स्तर आदि कुराले प्रभाव पारेको देखिन्छ । गाउँपालिका (२९%) र नगरपालिका (३२%) क्षेत्रमा जनसहभागिता धेरै फरक नदेखिएपनि महिला (२१%) र पुरुष (४०%) बीच स्पष्ट भिन्नता तथा असमानता देखिन्छ । यसले अझै पनि महिला पुरुषबीच विकास निर्माण कार्यमा हुने सहभागितामा महिलाको उपस्थिति कम रहेको देखिन्छ । विकास निर्माण कार्यमा १८-२४ वर्ष उमेर समूहका नागरिकहरुको सहभागिता ३६ प्रतिशत रहेकोमा ६० वर्ष र सो भन्दामाथिको उमेर समूहको सहभागिता १७ प्रतिशतमा सीमित रहेको छ । यसबाट के देखिन्छ भने उमेर बढ्दै जाँदा जनताको सहभागिता पनि घट्दै गएको पाइन्छ । त्यस्तै निरक्षर नागरिकहरुको सहभागिता १६ प्रतिशत रहेकोमा उच्च शिक्षा हासिल गरेका नागरिकहरुको सहभागिता ६१ प्रतिशत पुगेको देखिन्छ । शिक्षाको स्तरसँगै जनसहभागितामा वृद्धि हुँदै गएको देखिएको छ । जातीयता र पेशागतरुपमा पनि जनसहभागिताको स्तर फरक फरक पाइन्छ । क्षेत्री तथा ठकुरीको (३३%) र ब्राह्मण (३०%) तुलनामा पहाडे जनजातिको (२१%) सहभागिता कम देखिन्छ । घरायसी काममा सीमित नागरिकहरुको (१२%) भन्दा अन्य पेशामा रहेका नागरिकहरुको सहभागिता उच्च (६५%) रहेको छ । त्यसैगरी गरीव (१९%) भन्दा धनी नागरिकहरुको सहभागिता निकै बढी (६५%) रहेको छ (अनुसूची १: तालिका २.१) । यसबाट के देखिन्छ भने बिभिन्न प्रकारको सामाजिक विविधता अनुसार नागरिकहरुको सहभागिता फरक रहेको देखिन्छ ।

२.३ सार्वजनिक तथा राजनैतिक संस्थाहरूको इमान्दारीता

सार्वजनिक तथा राजनैतिक संस्थाहरुको इमान्दारिताले शासन प्रणालीमा बैधता सुनिचित गरी राष्ट्रमा लोकतन्त्रको अनुभूति गराउँदछ । चित्र २.२ ले सार्वजनिक तथा राजनैतिक संस्थाहरुको इमान्दारीप्रति कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणालाई देखाइएको छ । हाम्रा सरकारी तथा सार्वजनिक संस्थाहरु तपाईंको विचारमा कत्तिका इमानदार छन् भनी सोधिएको प्रश्नमा नागरिकहरुले मन्त्री, राजनीतिक दलहरु, सांसद, सरकारी कर्मचारी, व्यापारी, गैह्र-सरकारी संस्था र उपभोक्ता समूह भन्दा स्थानीय सरकार, नेपाली सेना, अदालत र मिडिया बढी इमानदार छन् भन्ने ठान्दछन् । धेरै नागरिकहरुलाई यी संस्थाहरु केही मात्रामा इमान्दार ठान्दछन् भने अत्यन्त इमानदार छन् भन्ने नागरिकहरु निकै कम रहेको छ । झण्डै ४२ प्रतिशत नागरिकहरुले नेपाली सेनालाई अत्यन्त इमानदार रहेको ठान्दछन् भने मिडिया, अदालत र स्थानीय सरकारलाई अत्यन्त इमानदार ठान्नेको संख्या क्रमश: २९, २३ र २२ प्रतिशत रहेको छ । लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थामा सांसद, मन्त्री तथा राजनीतिक दलहरुको इमान्दारितामा झण्डै आधा वा सो भन्दा बढी नागरिकहरुले प्रश्न चिन्ह उठाउनुलाई गम्भीरतापूर्वक लिनुपर्ने देखिन्छ । नागरिकहरुले प्रत्यक्ष प्रतिनिधित्व

गर्ने यी संस्थाहरुको इमान्दारीताप्रति जनताले किन प्रश्न किन उठाए भन्ने कुराको खोजी हुनु आवश्यक पनि छ । सांसद, मन्त्री तथा राजनीतिक दलहरु अत्यन्त र केही मात्रामा भए पनि ईमान्दार छन् भन्नेको संख्या क्रमशः ४५, ४५, ५२ प्रतिशत हुनुले नागरिकहरुको प्रत्यक्ष प्रतिनिधित्व गर्ने यी लोकतान्त्रिक संस्थाहरु जनतामाझ इमानदार संस्थाको रुपमा स्थापित हुन गम्भीरतापूर्वक लाग्नुपर्ने हुन्छ र यी संस्थाले जनतामाझ आफ्नो इमान्दारीता स्थापित गर्न अझै धेरै प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

चित्र २.२: सार्वजनिक तथा राजनैतिक संस्थाहरुको इमान्दारीता (संख्या= १६३४, % मा)

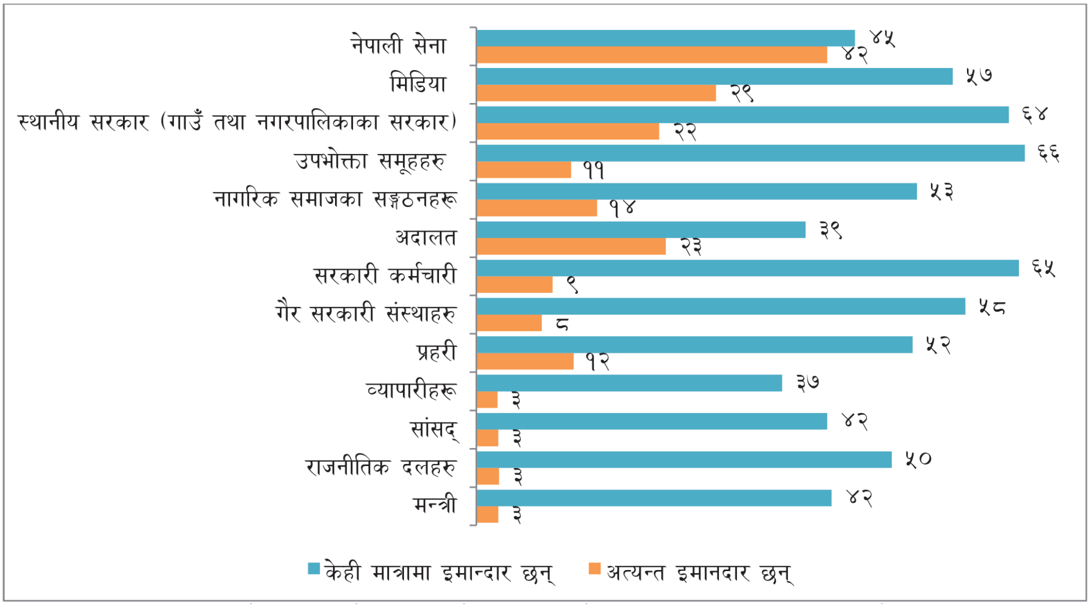

नोटः चित्रमा त्यति ईमान्दार विल्कुलै ईमान्दार र थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

२.४ भ्रष्टाचार नियन्त्रण

नेपाल सरकारले भ्रष्टाचारका सम्बन्धमा शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गरेको छ । राजनीतिक नेतृत्वले पनि भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा लाग्ने प्रतिवद्धता पटक पटक व्यक्त गरेका छन् । तर पनि नेपालमा भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा खासै प्रगति हुन सकेको छैन भन्ने गरिन्छ । यस सम्बन्धमा कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले कस्तो महसूस गरेका छन् भन्ने प्रश्नमा नागरिकहरु धेरै हदसम्म सकारात्मक देखिएका छन् । उनीहरुलाई सरकारले चाहेमा भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्छ भन्ने विश्वास छ । सबै क्षेत्र, लिङ्ग र उमेर समूहका ६५ प्रतिशत भन्दा बढी नागरिकहरु (६० वर्ष वा सो भन्दामाथिको उमेर समूह बाहेक) सरकारले चाहेमा भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्छ भन्ने कुरामा विश्वास गर्छन् । तर सरकारको भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने चाहनामाथि प्रश्न गरिहेका छन् । गाउँपालिका (६४%) भन्दा नगरपालिका (७०%) र महिला

(६६%) भन्दा बढी पुरुषहरुले (६८%) भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्ने सरकारको क्षमता भन्दापनि नियतमाथि प्रश्न गरेका छन् । यस सम्बन्धमा सरकारले भ्रष्टाचार सम्वन्धी कार्यक्रमको बारेमा नागरिकहरुलाई विश्वासनीय बनाउन आवश्यक देखिन्छ । साधारण शैक्षिक योग्यता भएका तथा लेखपढ गर्न नजान्ने समूह भन्दा पढेलेखेका नागरिकहरुले सरकारको नियतमाथि शंका गरेका छन् । उच्च शिक्षा हासिल गरेका (२८%) को तुलनामा निरक्षर रहेका निकै कम (६%) नागरिकहरुले मात्र सरकारले भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न नचाहेको कुरामा विश्वास राख्छन् । त्यस्तै पहाडे बाहुन (६७%) र क्षेत्री तथा ठकुरी (६७%) ले भन्दा कम पहाडे जनजाति (५८%) हरुले सरकारले भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्छ भन्ने कुरामा विश्वास गर्दछन् । कृषि, घरायसी काम, बेरोजगार र ज्यालादारीमा काम गर्ने नागरिकहरु (झण्डै ६५% को हाराहारीमा) को तुलनामा, व्यापार, सेवा र अन्य पेशामा रहेका जनता (७०% भन्दा बढी) हरुले सरकारले भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्ने कुरामा विश्वास गर्छन् । माथिको तथ्याङ्कका आधारमा के पनि भन्न सकिन्छ भने गरीव (६६%) भन्दा धनी (७७%) नागरिकहरु सरकारले भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्ने कुरामा विश्वस्त देखिन्छन् (अनुसूची १: तालिका २.२) । यसबाट यो बुझिन्छ कि सरकारले चाह्यो भने भ्रष्टाचार नियन्त्रण हुन्छ भन्ने कुरामा धेरैजसो उत्तरदाताहरु विश्वस्त छन् ।

२.५ सार्वजनिक तथा सरकारी सेवामा भ्रष्टाचार (घुस)

प्रचलित नियममा रही सार्वजनिक तथा सरकारी सेवाहरु नागरिकहरुले उपयोग गर्दा नियमले तोकिएको बमोजिमभन्दा वढी रकम नतिर्नु पर्ने कानूनी प्रावधान छ तर पनि नागरिकहरुले नियम बमोजिम तिर्नुपर्ने रकम भन्दा बढी रकम तिरेको अभिव्यक्ति प्रशस्त सुन्न गरिएको पाईन्छ । कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले सार्वजनिक तथा सरकारी सेवा लिँदा अथवा उपभोग गर्दा ज्यादै न्यून मात्रामा घुस दिनुपरेको देखिन्छ । यस सर्वेक्षण गरिएको समयमा विगत एक वर्षमा सार्वजनिक सेवा लिने मध्ये झण्डै २ प्रतिशत नागरिकहरुले मात्र घुस दिनुपरेको कुरा बताएका छन् । महिलाको तुलनामा घुस दिने पुरुषहरु बढी देखिन्छ । करिव १ प्रतिशत महिलाले सेवा लिनका लागि घुस दिनुपरेको बताएका छन् भने सार्वजनिक तथा सरकारी सेवा लिनका लागि घुस दिनुपरेको बताउने पुरुषको ३ प्रतिशत रहेको छ । निरक्षरहरुको (१%) तुलनामा उच्च शिक्षा प्राप्त (२%) गरेका नागरिकहरुको बढी घुस तिरेको देखिन्छ । त्यस्तै गरीव (२%) भन्दा धनी नागरिकहरुको (६%) ले बढी घुस दिएको देखिन्छ । यसबाट के कुरा स्पष्ट हुन्छ भने निरक्षर र गरीव भन्दा शिक्षित र धनी नागरिकहरु सेवा लिनका लागि घुस दिएको देखिन्छ (अनुसूची १: तालिका २.३) ।

२.६ जवाफदेहिताको संयन्त्र

नेपाल सरकारले शासन प्रक्रियामा जवाफदेहिता सुनिचित गर्नकालागि सामाजिक जवाफदेहिताको विभिन्न संयन्त्र विकास गरेका छन् र ती संयन्त्रहरुको प्रयोग गर्नेकालागि कानूनी रुपमा बाध्यकारी प्रावधानको

व्यवस्था गरेको छ । विकास निर्माणका कार्यलाई कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवारी प्राप्त सार्वजनिक पदमा रहेका अधिकारीहरुलाई सरकारले विभिन्न माध्यमबाट उत्तरदायी बनाउने प्रयासहरु गरिएका छन् । सो सम्बन्धमा नागरिकहरुलाई विकास निर्माणका कार्यमा सहभागी गराउने कामहरु भएका छन् । सार्वजनिक पदमा रहेका व्यक्तिहरुलाई जवाफदेही बनाउने उद्देश्यले सार्वजनिक सुनुवाई तथा सामाजिक परीक्षण गर्ने, होर्डिङ्ग बोर्ड राख्ने, उपभोक्ता समूहमार्फत् विकास निर्माणका कार्य गर्ने र विद्यालयमा शिक्षक तथा अभिभावकहरुबीच विद्यालयका विभिन्न गतिविधिमा निरन्तर छलफल तथा बैठकहरु आयोजना गरिन्छन् । कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुमा जवाफदेहिताको संयन्त्रको बारेमा कत्तिको जानकारी छ सो कुरालाई चित्र ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमहरू देखेको वा सुनेको र आँफू वा आफ्नो परिवारका सदस्य सहभागी भएको भन्ने नागरिकहरु ६२ प्रतिशत रहेको छ । सार्वजनिक सुनुवाईका कार्यक्रमहरु देखेको वा सुनेको छैन भन्ने नागरिकहरु (३५%) को तुलनामा सार्वजनिक सुनुवाईका बारेमा सुन्ने वा सहभागी हुने निकै धेरै देखिन्छ । सार्वजनिक सुनुवाईको तुलनामा सामाजिक परीक्षण कार्यक्रमहरु देखे सुनेका र सहभागी भएका नागरिकहरु कम (५४%) रहेको छ । यसबाट के बुझ्न सकिन्छ भने विकास निर्माणका काम गर्न गठित उपभोक्ता समितिका बारेमा धेरै नागरिकहरु जानकार रहेका छन् । उपभोक्ता समितिका बारेमा सुन्ने वा देख्ने तथा आँफै वा आफ्नो परिवारका सदस्य सहभागी भएका छन् भन्ने नागरिकहरु ७८ प्रतिशत हुनुले स्थानीय स्तरमा गठित हुने उपभोक्ता समितिमा बारेमा नागरिकहरु बढी जानकार रहेको र नागरिकहरुको पहुँच पनि बढी नै रहेको छ भन्न सकिन्छ । विद्यालयमा हुने शिक्षक तथा अभिभावकबीचका भेलामा २६ प्रतिशत नागरिकहरु सहभागी रहेको देखिन्छ । अध्ययनको क्रममा विद्यालयमा हुने ती भेलाहरुका बारेमा करिव ३३ प्रतिशत नागरिकहरु जानकार देखिन्छन् ।

चित्र २.३: जवाफदेहिताको संयन्त्र (संख्या=१६३४, % मा)

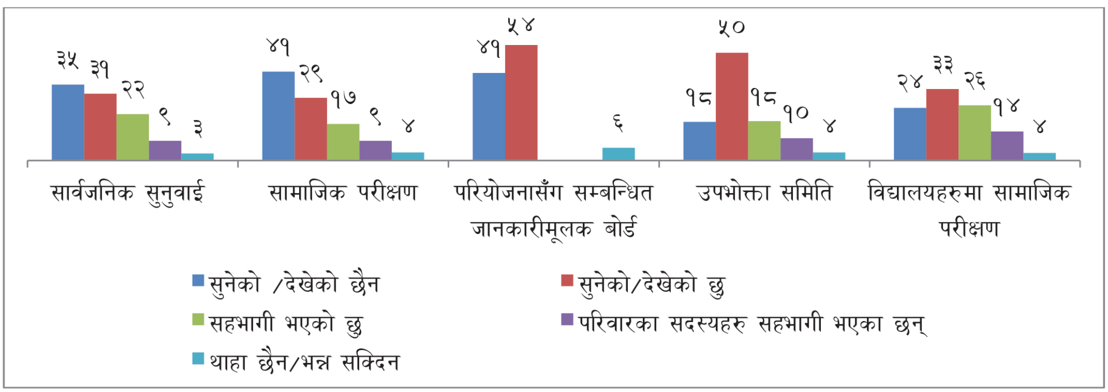

२.७ सेवामा पहुँच

सेवामा जनताको पहुचको अवस्थालाई चित्र २.४ मा प्रस्तुत गरेको छ। सरकारले प्रदान गर्ने केही निश्चित सेवामा नागरिकहरुको पहुँचका बारेमा सोधिएको प्रश्नमा कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको जवाफ सेवा विशेष अनुसार फरक फरक बुझाई रहेको देखिन्छ। खासगरी निशुल्क विद्यालय शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सामाजिक सुरक्षा जस्ता सेवामा सबै नागरिकहरुको समान पहुँच छ भन्ने कुरामा विश्वास गर्ने नागरिकहरु बढी देखिन्छ। यी सेवामा नागरिकहरुको समान पहुँच छ भन्ने कुरामा पूर्ण सहमत हुनेहरु क्रमशः ६०, ५७ र ६८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। तर बाढी, पहिरो, भूकम्प र अन्य विपद्पछिको सुरक्षा र सहयोग तथा आधारभूत सेवा जस्तो कि खानेपानी, विद्युत आदिमा अझै पनि नागरिकहरुको समान पहुँच स्थापित हुन सकेको देखिदैन। समग्रमा सरकारले प्रदान गर्ने यी सेवामा समान पहुँच स्थापित भएको छ भन्ने कुरामा पूर्ण रुपमा वा केही मात्रामा सहमत हुने नागरिकहरुको न्युनतम ५५ प्रतिशतदेखि अधिकतम ८९ प्रतिशतसम्म रहेको देखिन्छ। यद्दपि विपद्पछिको सेवा, सहयोग तथा सुरक्षा र खानेपानी एवं विद्युत जस्ता आधारभूत सेवामा भने अझै पनि ठूलो असमानता रहेको पाइन्छ। माथि उल्लिखित सेवाहरुमा सामाजिक सुरक्षामा सबैभन्दा बढी ६८ प्रतिशत बाढी, पहिरो, भूकम्प र अन्य विपद्पछिको सुरक्षा तथा सहयोग जस्ता सेवामा सबैभन्दा कम १६ प्रतिशत नागरिकहरुको समान पहुँच स्थापित भएको महसूस गरेका छन्।

चित्र २.४: सेवाहरुमा नागरिकको पहुँच (संख्या=१६३४, % मा)

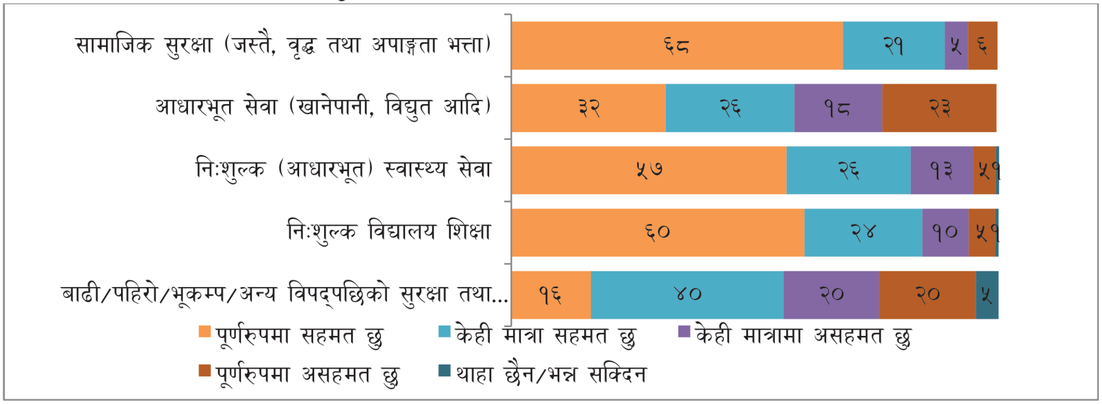

२.८ सार्वजनिक स्थलमा हुने विभेद

सार्वजनिक स्थल र सामाजमा हुने बिभिन्न विभेदको उन्मूलनका लागि नेपाल सरकारले समय समयमा विभिन्न कानूनी प्रावधानको व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संविधान २०७२ ले सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, समानताको हक, छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, शोषण विरूद्धको हक, महिलाको हक, दलितको

हक, सामाजिक न्याय हक इत्यादिलाई मौलिक हकको रुपमा सुनिश्चित गरी भेदभाव हटाउने कानूनी प्रावधानको व्यवस्था गरेको छ । नागरिकहरुले विगत पाँच वर्षमा गरेको अनुभवको आधारमा समाजमा रहेका विभिन्न प्रकारका विभेदका कस्ता घटना देख्नुभएको छ भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणले सोधिएको थियो जुन चित्र २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ। झण्डै एकतिहाई कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले धेरै मात्रामा र केही मात्रामा भएपनि विभेदका घटना देखेको बताएका छन्। सरकारी कार्यालयमा नागरिकमाथि विभेद महसूस गर्नु भएको छ भन्ने प्रश्नमा झण्डै ५८ प्रतिशत नागरिकहरुले त्यस्तो विभेद खासै महसूस नभएको बताएका छन्। त्यस्तै सार्वजनिक यातायात, सडक, बजार तथा भोज आदिमा त्यस्तो विभेद त्यति धेरै छैन वा कत्ति पनि छैन भन्नेहरु झण्डै ८० प्रतिशत रहेको छ भने करिव १ प्रतिशत नागरिकहरुले यस प्रकारका बिभेद धेरै मात्रामा रहेको महसूस गरेका छन्। दलितहरुप्रति समाजमा हुने भेदभाव धेरै मात्रामा वा केही मात्रामा भएपनि छ भन्ने नागरिकहरु २९ प्रतिशत रहेको छ। महिला तथा केटाकेटीमाथि परिवारमा हुने भेदभाव सबैभन्दा कम (७%) मात्र रहेको छ। समाजमा शारीरिक अपांगता भएका व्यक्तिहरुमाथि हुने विभेद (१७%), महिला र केटीहरुमाथि हुने विभेद (७%) र नागरिकहरुमाथि सरकारी सार्वजनिक स्थान जस्तै यातायात, सडक, बजार, भोजमा हुने विभेद (१२%) रहेको देखिन्छ भने अन्य क्षेत्रमा त्यस्तो विभेद झण्डै २० देखि ३३ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको पाइन्छ। समग्रतामा हेर्दा अझै पनि समाजमा विभेदकारी व्यवहारहरु कुनै न कुनै रुपमा देखिन्छ।

चित्र २.५: सार्वजनिक स्थलमा नागरिकहरुमाथि हुने विभेद (संख्या=१६३४, % मा)

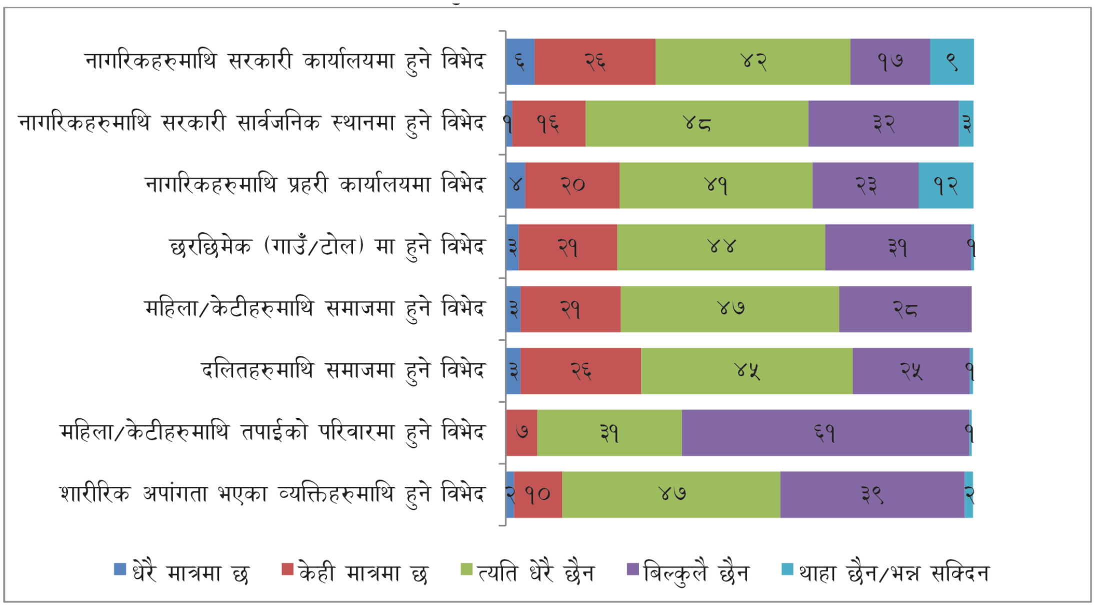

नोट: चित्रमा थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

२.९ विभेदको अनुभव

कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुमाथि हुने विभेद्धको अवस्थालाई चित्र २.६ देखाइएको छ। विगत एक वर्षको अवधिमा कुनै व्यक्ति तथा उसको परिवारका सदस्यले कुनै प्रकारको विभेदकारी व्यवहार भोग्नु भएको छ भन्ने प्रश्नमा निकै कम नागरिकहरुले मात्र त्यस्तो विभेद भएको अनुभव गरेको बताएका छन्। जातीय, भाषिक, लैङ्गिक, भौगोलिक, राजनीतिक, आर्थिक तथा क्षेत्रीयताका आधारमा भेदभावपूर्ण व्यवहारको महसूस गरेको छैन भन्ने नागरिकहरु ८२ देखि ९५ प्रतिशतसम्म रहेको छ। यस प्रदेशका नागरिकहरुले अन्य जातीय, क्षेत्रीयता राजनीतिक वा भाषिक भन्दा तुलनात्मकरुपमा आर्थिक आधारमा हुने वर्गीय भेदभाव बढी रहेको महसूस गरेका छन्। आर्थिक रुपमा बारम्बार तथा कहिलेकाँही विभेदमा परेको महसूस गर्ने नागरिकहरु सबैभन्दा बढी १७ प्रतिशत रहेको पाईएको छ भने क्षेत्रीयता र शारीरिक अपाङ्गताका आधारमा हुने भेदभाव महसूस गर्ने करिव ३ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ। यसबाट समाजमा भेदभाव विद्यमान रहेको बुझ्न सकिन्छ।

चित्र २.६: नागरिकहरुमा विभेदको अनुभव (संख्या=१६३४, % मा)

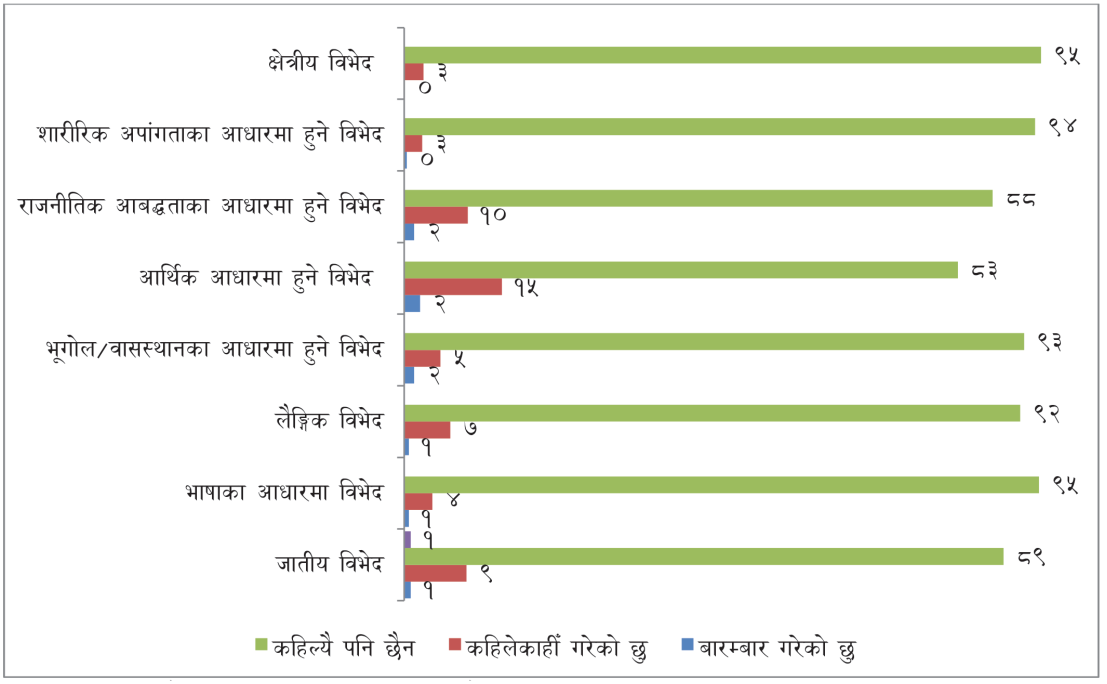

नोट: चित्रमा थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन।

२.१० सार्वजनिक संस्थाहरूको व्यवहारमा आएको सुधार

सार्वजनिक संस्थाहरुको व्यवहार प्रजातान्त्रिक पद्धतिमा आधारित हुनुपर्छ भनिन्छ तर सार्वजनिक संस्थाहरुको व्यवहारमा आपेक्षित सुधार नआएको जनगुनासो प्रशस्तै सुन्न पाइन्छ । कानूनको शासनको पालना गर्ने क्रममा सार्वजनिक संस्थाहरुको व्यवहारमा आएको सुधारलाई चित्र २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ । राज्यकातर्फबाट विभिन्न सरकारी निकायले नागरिकसँग गरिने व्यवहार र नागरिकले एकअर्कासँग गर्ने व्यवहारमा सुधार आएको छ कि छैन भन्ने प्रश्नमा झण्डै ८० प्रतिशत भन्दा बढी नागरिकहरुले (अदालतले नागरिकप्रति गर्ने व्यवहारमा बाहेक) सुधार आएको छ भन्ने जवाफ दिएका छन् । स्थानीय जनप्रतिनिधिले नागरिकप्रति गर्ने व्यवहारमा सुधार आएको छ भन्ने नागरिकहरु ८८ प्रतिशत रहेको छ भने उनीहरुको व्यवहार उस्तै छ भन्नेहरु करिव १० प्रतिशत रहेको देखिन्छ । तुलनात्माक रुपमा अन्य क्षेत्रमा भन्दा अदालतले नागरिकप्रति गर्ने व्यवहारमा सुधार आएको छ भन्ने नागरिकहरु कम देखिन्छ । यद्दपि अदालतको नागरिकप्रतिको व्यवहारमा सुधार आएको छ भन्ने नागरिकहरु पनि झण्डै दुई तिहाई रहेको छ । यसबाट सरकारी निकायले नागरिकसंग गरिने व्यवहारमा परिवर्तन आएको बुझ्न सकिन्छ तथापि उलेख्य सुधार गर्नुपर्ने ठाउँ प्रशस्तै देखिन्छ ।

चित्र २.७: सार्वजनिक संस्थाहरुको व्यवहारमा आएको सुधार (संख्या=१६३४, % मा)

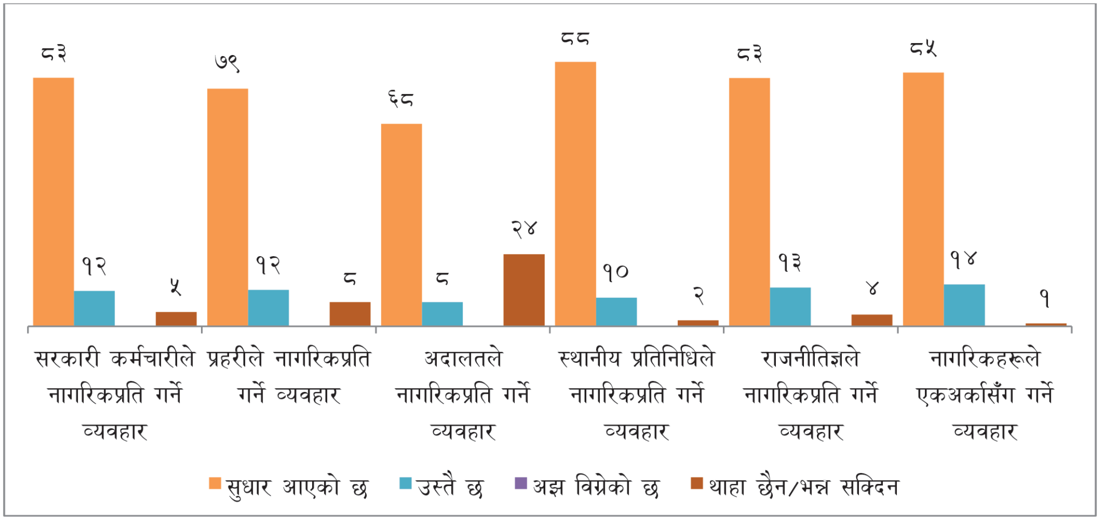

२.११ सुरक्षाको अनुभव

नेपालको संविधान २०७२ ले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको मध्यमद्वारा दीगो शान्ति, सुशासन, समृद्धिको आकांक्षा परिकल्पना गरेका छन् । विगतको एक वर्षको अनुभवका आधारमा

समाजमा शान्ति सुरक्षाको अवस्थालाई नागरिकहरुले कसरी हेरेका छन् भन्ने कुराको बारेमा केही प्रश्नहरु यस सर्वेक्षणमा सोधिएका थिए जसलाई चित्र २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ । आँफू बसेको स्थानमा एक्लै हिड्डुल गर्दा कहिल्यै पनि असुरक्षा महसूस गरेको छैन भन्ने कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरु झण्डै ९० प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै आफ्नो टोलछिमेकमा कुनै अपराधिक घटना होला कि भनेर कहिल्यै त्रसित हुन नपरेको महसूस गर्ने नागरिकहरु पनि ८६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । जनताले न्यायिक उपचारका लागि उजुरी गरेको अवस्थामा न्याय पाउँदिन कि भन्ने अवस्था नरहेको कुरालाई चित्र ८ ले पुष्टी गरेको छ । न्यायिक उपचारका लागि उजुरी गरेर न्याय नपाउने अवस्था नरहेको महसूस गर्ने नागरिकहरु ९१ प्रतिशत भन्दा बढी छ । यसले समाजमा दण्डहिनताको अवस्था नरहेको र कानूनी शासनको अवस्था मजबुत रहेको देखिन्छ । माथि उल्लिखित तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा तुलनात्मक रुपमा मौखिक तथा सांकेतिक रुपले दुर्व्यवहार गरिने घटना र टोल छिमेकमा कुनै अपराध होला कि भनेर डर मान्ने नागरिकहरु अलि बढी छ । मौखिक रुपमा हुने दुर्व्यवहार कहिलेकाँही तथा बारम्बार रुपमा महसूस गर्ने नागरिकहरु करिब १२ प्रतिशत रहेको छ भने आफ्नो टोल छिमेकमा कुनै अपराध होला कि भन्ने डर मान्ने नागरिकहरु पनि करिब १४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसबाट उत्तरदाताहरुमा अपराधको भय केही रुपमा भएको देखिन्छ ।

चित्र २.८: नागरिकहरुको सुरक्षाको अनुभव (संख्या=१६३४, % मा)

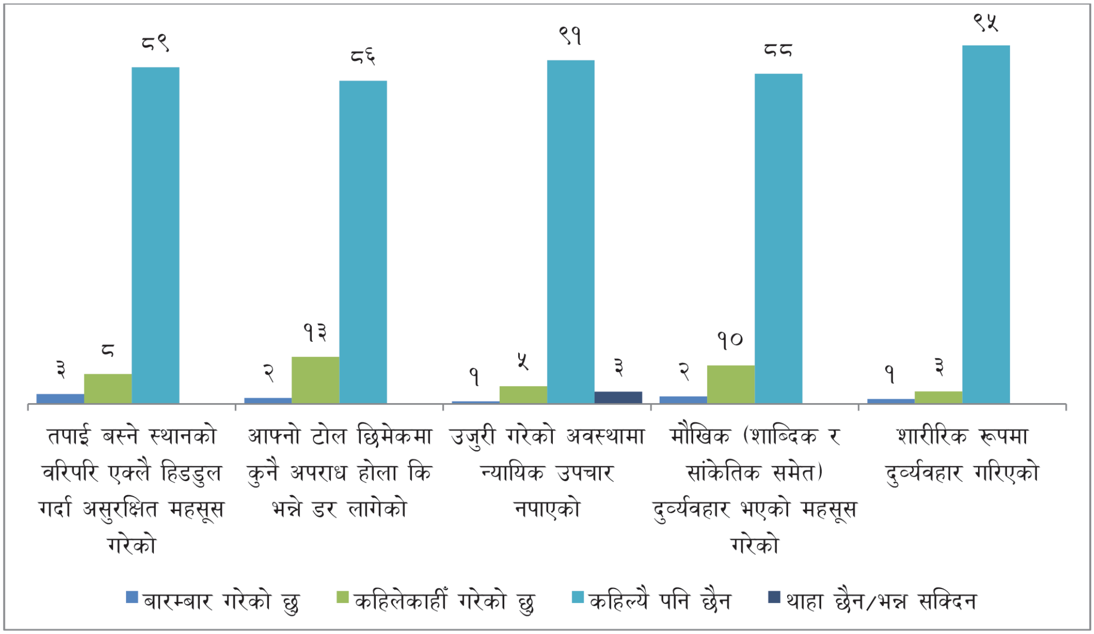

परिच्छेद

३

शासन प्रणाली

३.१ मतदानमा सहभागिता

देशमा प्रजातान्त्रिक शासन पद्धतिको प्रत्याभूति गराउने बिभिन्न आयामहरू अन्तर्गत चुनावलाई महत्वपूर्ण कडीको रुपमा लिईन्छ । नेपाल लगाएत विश्वका हरेक देशले शासन पद्धतिमा वैधता सुनिश्चित गर्न चुनावको अभ्यास गर्दै आइरहेका छन् । हालै नेपालले प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनाव सम्पन्न गरेका छन् । उक्त सम्पन्न भएको प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनावमा मतदानमा नागरिकहरुको सहभागिताको अवस्था सम्वन्धी प्रश्न यस सर्वेक्षणले कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुसंग सोधेको थियो । प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनावमा मतदान गरेको (९३%) भन्दा मतदान नगरेको (७%) नागरिकहरु निकै कम देखिन्छ। पुरुषहरुको भन्दा करिव २ प्रतिशत बढी महिलाहरुले मतदान गरेका छन् । सवभन्दा कम १८-२४ वर्ष उमेरसमूहका (८३%) र सबभन्दा बढी ६० र सो भन्दामाथि उमेरसमूहका (९६%) नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् । शैक्षिक अवस्थाको अनुसार सवभन्दा बढी पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको (९६%) नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् भने सबभन्दा कम उच्च शिक्षा (७७%) प्राप्त गरेका नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् । शिक्षाको अवस्था बढ्दै जाँदा मतदान गर्ने नागरिकहरुको सङ्ख्या कम हुदै गएको देखिन्छ । जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (९४%) र दलित (९३%) नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् भने सबभन्दा कम पहाडे जनजाती (९२%) नागरिकहरुले मतदान गरेका छन् । पेशाको अनुसार सवभन्दा बढी घरायसी काममा (९५%) संलग्न नागरिकहरुले मतदान गरेको छन् भने सब भन्दा कम सेवा क्षेत्रमा (८५%) संलग्न नागरिकहरुले मतदान गरेको छ । आर्थिक अवस्था बढ्दै जाँदा प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनावमा मतदान गर्नेको संख्या घट्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा बढी गरीव (९५%) र सबैभन्दा कम धनी (८८%) नागरिकहरुले मतदान गरेको देखिन्छ । मतदाता हुनुमा लिङ्ग, उमेर, शिक्षा, जाति र आर्थिक अवस्थाले पनि प्रभाव पर्ने देखिएको छ (अनुसूची १: तालिका ३.१) ।

३.२ चुनावको गुणस्तरीयता

नेपाल सरकारले हालै सम्पन्न भएको प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनावको गुणस्तरीतालाई सुनिश्चित गर्न विभिन्न प्रयासहरु गरेका छन् । प्रतिनिधि सभा र प्रदेशको चुनावको गुणस्तरीता प्रति कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणालाई चित्र ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । करिव शत प्रतिशत नागरिकहरुले एकपटक भन्दा बढी मतदान गरेको सुनेको/देखेको घटना नभएको बताएको छ । मतदान सूचीमा नाम नभएकोले करिव ५ प्रतिशत नागरिकहरुले मतदान नगरिकन फर्केका बताएका छन् भने कुनै दल वा उम्मेदवार विशेषका लागि मतदान गर्न कसैलाई दवाव दिएको देखेको/सुनेका २ प्रतिशत नागरिकहरुले

मात्र बताएका छन् । निकै कम (१%) नागरिकहरुले जानाजानी मतपत्र बिगारेको घटना भएको र आफैंले देखेको बताएका छन् । बुथ कब्जा गरेको सुनेको/देखेको करिव १ प्रतिशत नागरिकहरुले मात्र बताएका छन् भने ४ प्रतिशत नागरिकहरुले राजनैतिक दल वा उम्मेदवारबाट पैसा, खाद्यान्न, रक्सी तथा अन्य उपहार बाँडेको घटना भएको आँफैले देखेको बताएका छन् । यसरी हेर्दा नगण्य रुपमा भएपनि मतदानको प्रक्रियामा अनियमितता भएको देखिन्छ (चित्र ३.१) ।

चित्र ३.१: प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभा चुनावको गुणस्तरीयता (संख्या=१५१५, % मा)

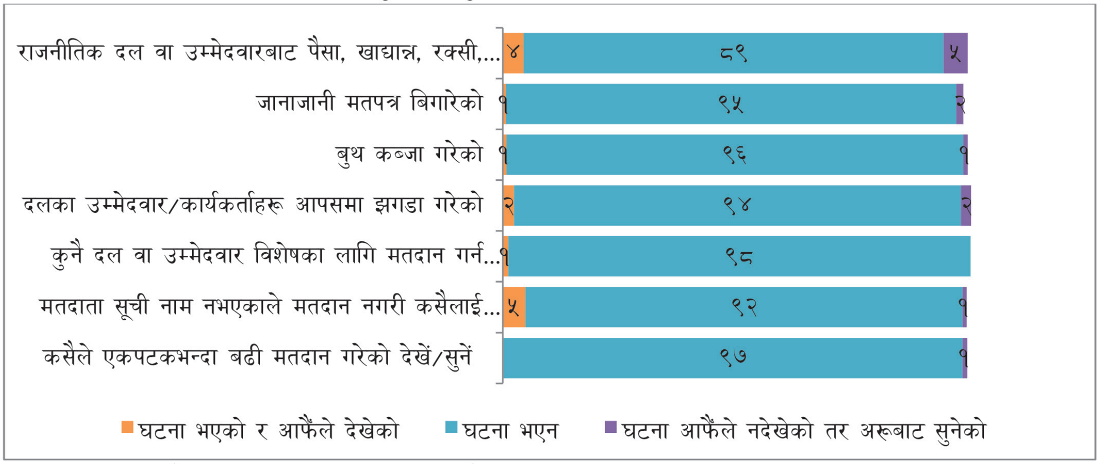

नोटः चित्रमा थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

सबभन्दा धेरै(९७%) नागरिकहरुले चाहेको उम्मेदवार छान्नमा अवरोध नभएकोमा पूर्ण तथा केही मात्रामा सहमत जनाएका छन् भने सबभन्दा कम (८१%) सञ्चारको माध्यमले सबै उम्मेदवारको वारेमा निष्पक्ष सूचना दिएकोमा पूर्ण तथा केही मात्रामा सहमत जनाएका छन् । मतदान गर्ने सुविधा सहज थियो भन्ने पक्षमा ९७ प्रतिशत नागरिकहरु पूर्ण तथा केही मात्रामा सहमत रहेको देखिन्छ । मतगणना निष्पक्ष भयो र मतदातालाई मतपत्र वुझ्नलाई सजिलो थियो भन्ने पक्षमा करिव ८५ प्रतिशत नागरिकहरु पूर्ण मात्रामा सहमत रहेको देखिन्छ । सरकार/राजनैतिक दलले मतदातालई चाहिने जति मतदाता शिक्षा उपलव्ध गराएको कुरामा ८२ प्रतिशत नागरिकहरु पूर्ण तथा केही मात्रामा सहमत रहेको देखिन्छ।यसबाट के प्रस्ट हुन्छ भने मतदान प्रक्रियालाई अझै बढी प्रभवकारी बनाउन धेरै प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ (चित्र ३.२) ।

चित्र ३.२: प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभा चुनावको गुणस्तरीयता (संख्या=१५१५, % मा)

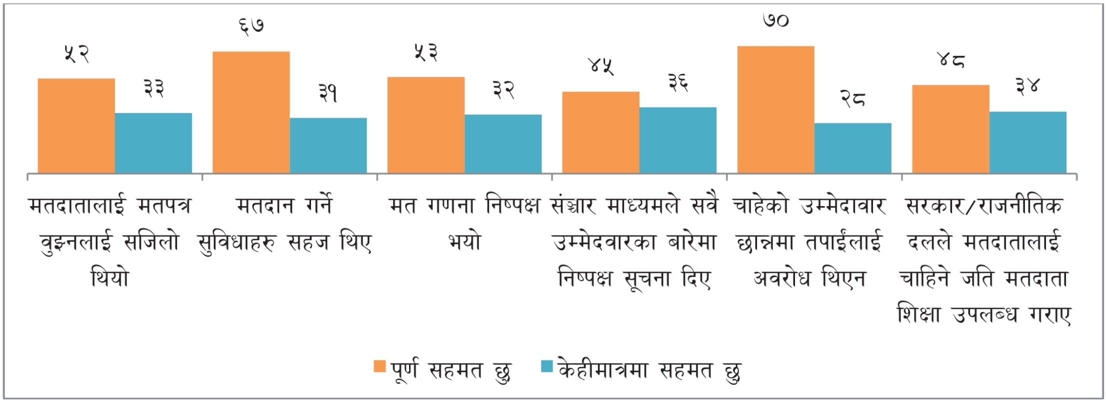

नोटः उत्तरदाताहरु जसले प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभा चुनावमा मतदान गरेको थियो । चित्रमा केही मात्रमा असहमत छु, पूर्णरुपमा असहमत छु र थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

३.३ संविधानको वारेमा ज्ञान

अथक प्रयास पछि नेपालले बि.स. २०७२ आश्विन ३ गते संविधानसभाबाट संविधान जारी भएको छ । उक्त संविधानको बारेमा नेपाली नागरिकहरुलाई कत्तिको जानकार छ वा छैन भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणले सोधिएको थियो । तथ्यांक अनुसार कर्णाली प्रदेशमा नेपालको संविधान २०७२ वारेमा सुनेको भन्दा न सुनेको नागरिकहरु बढी देखिन्छ । आधा भन्दा कम (४६%) नागरिकहरु मात्र नेपालको संविधानको वारेमा जानकार छन् । तुलनात्मक रुपमा गाउँपलिकामा (४१%) भन्दा नगरपालिकाको (५०%) नागरिकहरु बढी संविधानको वारेमा जानकार देखिन्छन् । महिलाहरुको (३२%) भन्दा पुरुष (६१%) करिव दोब्बर संख्यामा नै संविधानको वारेमा जानकार छन् । उमेर बढ्दै जाँदा नेपालको संविधानको जानकारी राख्ने नागरिकहरुको संख्या घट्दै गएको देखिन्छ । उमेर अनुसार हेर्दा सबभन्दा बढी १८-२४ उमेर समूहका (६७%) र सबभन्दा कम ६० र सो भन्दामाथि उमेर समूहका (२७%) नागरिकहरु संविधानको वारेमा जानकार देखिन्छन् । जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (५१%) र पहाडे क्षेत्री ठकुरी (५०%) भने सबभन्दा कम दलित (३५%) र पहाडे जनजाति (३९%) नागरिकहरु संविधानको वारेमा जानकार देखिन्छन् । पेशा अनुसार सबैभन्दा बढी सेवा क्षेत्रमा संलग्न (८४%) नागरिकहरुले संविधानको वारेमा जानकारी राखेका छन् भने घरायसी काममा (२७%) संलग्नहरु सबभन्दा कम संविधानको वारेमा जानकार छन् । शिक्षाका स्तर बढ्दै जाँदा संविधानको वारेमा जानकार नागरिकहरुको संख्या बढ्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा कम (२१%) संविधानको जानकार नागरिकहरु निरक्षर देखिन्छन् भने सबभन्दा बढी (९३%) उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने नागरिकहरु संविधानको बारेमा जानकार देखिन्छन् । त्यसैगरी आर्थिक अवस्था बढ्दै जाँदा संविधानको बारेमा जानकार नागरिकहरुको संख्या पनि बढ्दै गएको देखिन्छ । तथ्यांक अनुसार सबभन्दा

कम (३२%) गरीवहरु र सवभन्दा बढी (८२%) धनी नागरिकहरु संविधानको बारेमा जानकार देखिन्छन् । यसबाट राजनीतिक परिवर्तनको बारेमा थाहा पाउने नागरिकहरुमा उमेर, जातीयता, पेशा, शिक्षा, आर्थिक अवस्थाको प्रभाव रहेको देखिन्छ (अनुसूची १: तालिका ३.२) ।

३.४ राज्य शक्तिको बाँडफाँट

नेपालको संविधान २०७२ ले राज्य शक्तिलाई ३ तहमा विभाजन गरेको छ । संविधानतः सरकारका ३ वटै तहले कानून बमोजिम आफ्नो क्षेत्रमा राज्य शक्तिको अभ्यास गर्न सक्छन् । तीन तहका सरकारमा राज्य शक्तिको वाँडफाँटप्रति कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणालाई चित्र ३.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सबभन्दा बढी (८४%) नागरिकहरुले सबै जातजातिका व्यक्तिहरुलाई राज्यमा समान अधिकार छ भन्ने पक्षमा पूर्णरुपमा र केही मात्रामा जानकार रहेको बताएका छन् । त्यसैगरी राजनैतिक दल तथा निर्वाचनमा समावेशीकरण गरिएकोमा (८२%), सरकारका काम ३ तहमा बाँडिएका छन् भन्ने पक्षमा (८१%), स्थानीय सरकारलाई आफ्नो शासन चलाउने, कानून बनाउने र न्याय दिने जिम्मेवारी र अधिकार दिएकोमा (७३%) र नागरिकहरु आफ्नो क्षेत्रको विकास निर्माणको निर्णयहरुमा संलग्न हुन सक्छन् भन्ने पक्षमा (७१%) नागरिकहरुले पूर्णरुपमा र केही मात्रामा जानकार रहेको बताएका छन् । यसबाट के देखिन्छ भने नागरिकहरु संविधानको विषयमा जानकारी राखेपनि अझै केही धेरै नागरिकहरु संविधानको वारेमा बुझ्न बाँकी रहेको देखिन्छन् ।

चित्र ३.३ : राज्य शक्तिको बाँडफाँड (संख्या=७४७, % मा)

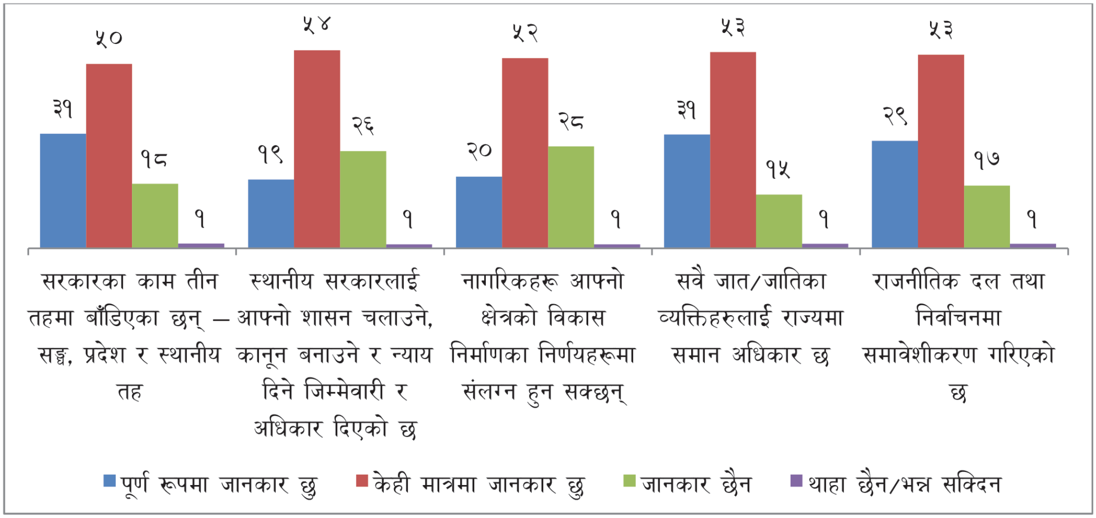

नोटः उत्तरदाताहरु जसले संविधानको वारेमा सुनेको छ ।

३.५ विकासको प्राथमिकता

विकास सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय तथा शासन पद्धतिमा चाहेको अपेक्षित सकारात्मक परिवर्तन हो र यो समय, स्थान र व्यक्ति अनुसार फरक हुन्छन् । फरक फरक समयमा फरक फरक ठाउँका नागरिकहरुले विकासका आयामहरुलाई फरक रुपमा प्राथमिकीकरण गरेका हुन्छन् । विकासमा कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको प्राथमिकतालाई चित्र ३.४ मा देखाइएको छ । सबभन्दा बढी (४९%) नागरिकले सडक निर्माण कार्यलाई विकासको पहिलो प्राथमिकतामा राखेका छन् । त्यसैगरी खानेपानीको वितरण (२२.५%), जलविद्युतको विकास (१२%), शिक्षामा सुधार (५%), स्वास्थ्यमा सुधार (४%), रोजगारीको सृजना (३%), गरीवी निवारण (३%), भ्रष्टाचार नियन्त्रणलाई (१%), वातावरण संरक्षण (१%) र सामाजिक सुरक्षा (०.४%) मा नागरिकहरुले विकास सम्बन्धी क्रमशः पहिलो प्राथमिकतामा राखेका छन् । दोश्रो प्राथमिकतामा सबभन्दा बढी खानेपानी वितरण, जलविद्युत विकास र सडक निर्माण कार्यलाई राखेका छन् । समग्रतामा सडक कर्णालीको प्राथमिकतामा परे पनि खानेपानी, जलविद्युत लगायतको क्षेत्रमा पनि उल्लेख्य रुपमा काम गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

चित्र ३.४: विकासमा नागरिकको प्राथमिकता (संख्या=१६३४, % मा)

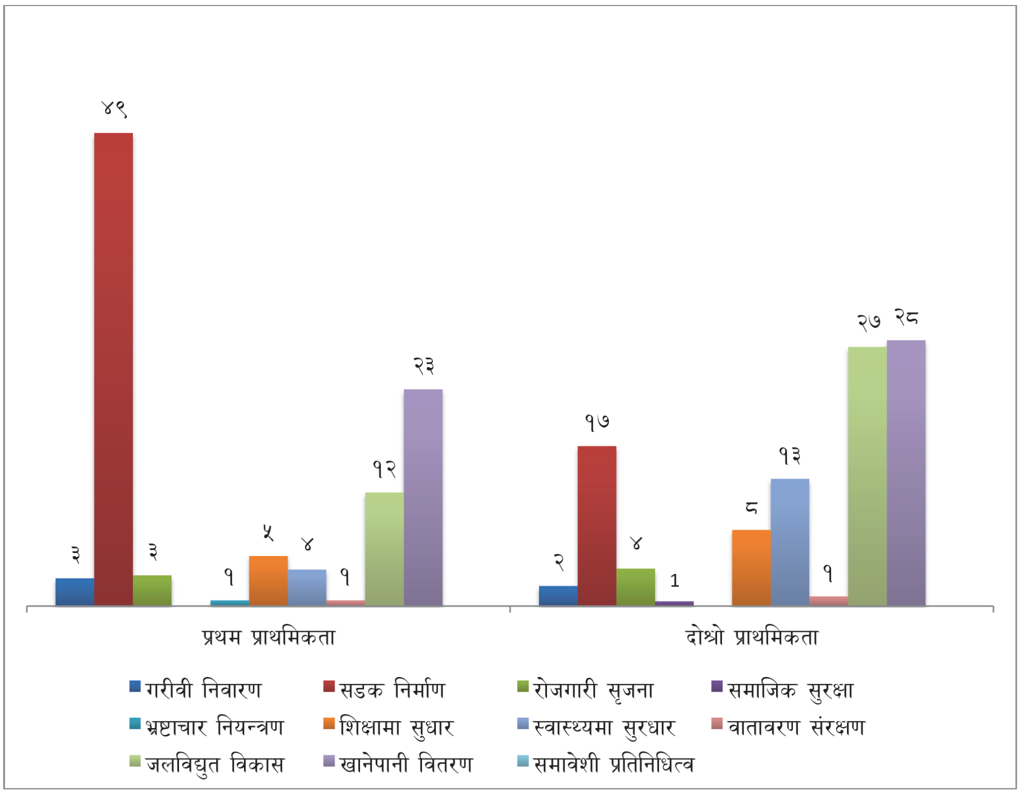

३.६ स्थानीय सरकारको कार्यसम्पादन

संविधान सभाबाट नेपालको संविधान २०७२ जारीभएपछि कानूनी रुपमा स्थानीय तहहरुले राज्य शक्तिको प्रयोग गरी कार्य गर्ने अधिकार पाएको छ। संविधानको अनुसूची ८ (एकल अधिकार) र ९ (साझा अधिकार) मा रही स्थनीय तहहरुले आफ्नो क्षेत्रमा रही राज्य शक्तिको प्रयोग गरी कार्य सम्पादन गर्न सक्छन् । स्थानीय तहको कार्यसम्पादन प्रति कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणालाई चित्र ३.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सबभन्दा बढी (९१%) नागरिकहरुले स्थानीय सरकारले सार्वजनिक सेवा सुधार गर्नेमा पूर्ण र केही मात्रामा विश्वस्त भएको बताएको छन् । त्यसैगरी स्थानीय सरकारले योजना निर्माण तथा विकास निर्माण प्रक्रियामा नागरिकहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्छ भन्ने पक्षमा (८९%), स्थानीय सरकारले जनताको अधिकार संरक्षण गर्ने पक्षमा (८९%) र स्थानीय सरकारले सामाजिक समावेशीलाई प्रवर्द्धन गर्ने पक्षमा (८९%) जनताहरुले पूर्ण र केही मात्रामा विश्वस्त भएको बताएका छन् । पूर्ण र केही मात्रामा विश्वस्त भएको नागरिकहरुको प्रतिशत विश्वस्त छैन भन्नेको भन्दा बढी रहेको छ ।

चित्र ३.५: स्थानीय सरकारको कार्यसम्पादन (संख्या=१६३४, % मा)

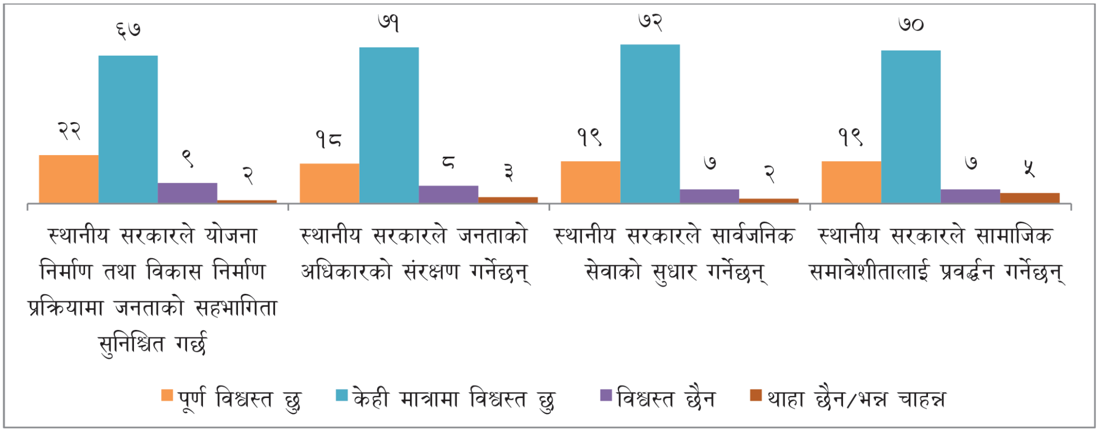

३.७ स्थानीय तहमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरूले शासन प्रणालीमा गर्ने सुधार

शासन प्रणालीमा अपेक्षित सुधार नआएसम्म जनताहरुले देशमा विकासको अनुभूति गर्न सक्दैन । नेपाल सरकारले देशको समग्र विकास गर्न समय समयमा शासन प्रणालीमा सुधारहरु ल्याउन विभिन्न प्रयासहरु गरेका छन् तर पनि नागरिकहरु अपेक्षित सुधार आएकोमा पूर्ण रुपमा विश्वस्त देखिदैन् । स्थानीय तहमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले शासन प्रणाली सुधार गर्नेमा कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणा सन्तोषजनक देखिन्छ । स्थानीय तहको निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले शासन प्रणालीमा उल्लेखनीय सुधार गर्छ भन्ने नागरिकहरुको भन्दा केही सुधार गर्छ भन्ने नागरिकहरु ६९ प्रतिशतले बढी देखिन्छन् । करिव उतिनै

(११%) नगरपालिका र गाउँपालिका नागरिकहरुले उल्लेखनीय सुधार गर्ने छ भन्ने बताएका छन्। सबभन्दा बढी १८-२४ (१३%) र सबभन्दा कम ४०-५९ (१०%) उमेर समूहका नागरिकहरुले उल्लेखनीय सुधार गर्ने हुने बताएका छन्। निरक्षरको भन्दा दोब्बर उच्च शिक्षा प्राप्त गरेको नागरिकहरु उल्लेखनीय सुधार गर्ने पक्षमा आशावादी देखिन्छ। जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे क्षेत्री ठकुरी (१२%) र सबभन्दा कम पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (७%) उल्लेखनीय सुधार गर्ने पक्षमा आशावादी देखिन्छ। सेवा क्षेत्रमा संलग्न नागरिकहरु अन्य पेशाहरुमा संलग्न भन्दा बढी उल्लेखनीय सुधार हुने बताएका छन्। उल्लेखनीय सुधार गर्ने पक्षमा गरीवको भन्दा धनी र मध्यमस्तर भएका नागरिकहरुमा बढी आशा देखिन्छ (अनुसूची १: तालिका ३.३)।

३.८ राजनैतिक दलका क्रियाकलापको जानकारी

राजनैतिक दलहरुले चुनावको समयमा नागरिकहरु समक्ष गरेका प्रतिवद्धता पूरागर्न विभिन्न क्रियाकलापहरु गर्ने गर्दछन्। राजनैतिक दलहरुले गर्ने क्रियाकलापहरुको वारेमा नागरिकहरु सूचित हुनुले प्रजातान्त्रिक शासनको प्रत्याभूति गराउँदछ। राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा नागरिकहरुलाई जानकारीको अवस्था सम्वन्धी यस सर्वेक्षणले प्रश्न सोधेको थियो। कर्णाली प्रदेशमा राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा जानकारी भएको (४०%) भन्दा जानकारी नभएको (५९%) नागरिकहरु बढी देखिन्छन्। नगरपालिकाको भन्दा करिव ६ प्रतिशत बढी गाउँपलिकाको नागरिकहरुलाई राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा जानकार छन्। महिलाको भन्दा १९ प्रतिशत बढी पुरुषहरुले जानकारी भएको बताएका छन्। उमेर बढ्दै जाँदा राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा जानकार नागरिकहरुको संख्या घट्दै गएको देखिन्छ। सबभन्दा बढी १८-२४ उमेर समूहका (४६%) र सबभन्दा कम ६० र सो भन्दामाथि उमेर समूहका (२५%) नागरिकहरुलाई राजनैतिक दलका क्रियाकलापको वारेमा जानकार छन्। त्यसैगरी शिक्षाको स्तर बढ्दै जाँदा राजनैतिक दलको क्रियाकलापको जानकारी पनि बढ्दै गएको छ। सबभन्दा कम निरक्षर (२६%) र सबभन्दा बढी उच्च शिक्षा (८१%) प्राप्त भएको नागरिकहरुलाई जानकारी रहेको छ। जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (४८%) र सबभन्दा कम पहाडे जनजाति (२७%) नागरिकहरुलाई जानकारी रहेको छ। पेशा अनुसार सबभन्दा बढी सेवा क्षेत्रमा (६९%) संलग्न र सवभन्दा कम घरायसी काम गर्ने (२३%) नागरिकहरुलाई जानकारी रहेको छ। आर्थिक अवस्था र राजनैतिक दलको क्रियाकलापको ज्ञानबीच सकरात्मक सम्बन्ध देखिएको छ। आर्थिक स्तर बढ्दै जाँदा राजनैतिक दलको क्रियाकलापको ज्ञान भएको नागरिकहरु बढ्दै गएको देखिएको छ (अनुसूची १: तालिका ३.४)।

३.९ राजनैतिक दलको क्रियाकलापप्रति विश्वास

सर्वेक्षणमा नागरिकहरुले कुन हदसम्म नेपालका राजनीतिक दलले गर्ने कार्यमा विश्वास गर्छ भन्ने प्रश्न सोधिएको जसलाई चित्र ३.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सबभन्दा बढी (९२%) विकास निर्माण कार्यमा र सबभन्दा कम भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा (५७%) नागरिकहरुले सुधार गर्ने कुरामा पूर्ण रुपमा र केही मात्रमा

विश्वस्त रहेको बताएका छन् । त्यसैगरी देशमा समावेशी संस्कृतिको प्रवर्धन (९०%), सार्वजनिक सेवामा (८९%), कानूनको पालना (८०%) र तीन तहको (संघीय) सरकारको संरचनाको कार्यान्वयन (७५%) नागरिकहरुले सुधार गर्ने कुरामा पूर्ण रुपमा र केही मात्रमा विश्वस्त रहेको बताएका छन् । सुधार आउनेमा विश्वस्त नहुने नागरिकहरुको प्रतिशत पनि अत्यधिक नै देखिन्छ ।

चित्र ३.६: राजनीतिक दलले गर्ने कार्यमा विश्वास (संख्या=६५०, % मा)

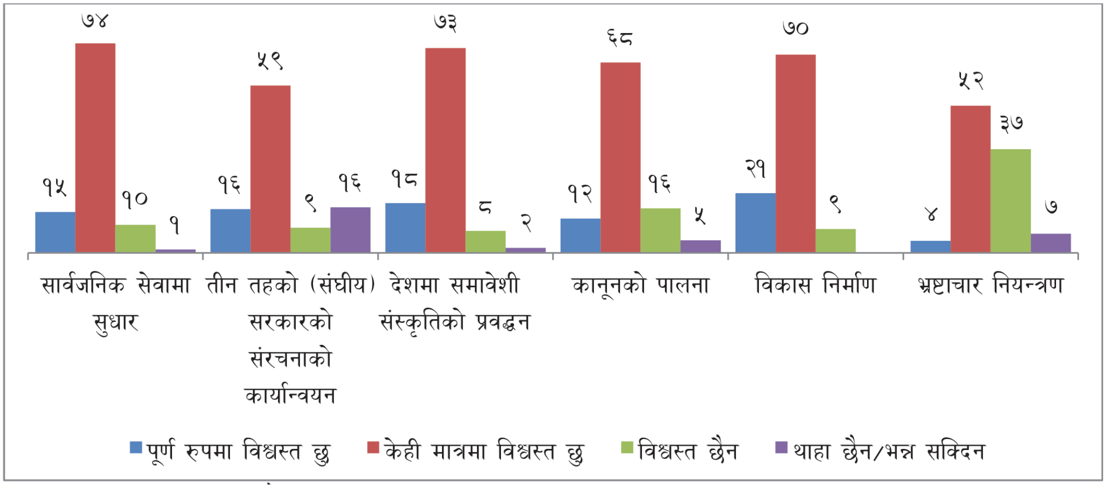

नोटः उत्तरदाताहरु जोसंग राजनैतिक दलका क्रियाकलापको बारेमा जानकारी छ ।

३.१० राजनैतिक दलको उम्मेदवारको छनौट

नेपालमा हुने चुनावको उम्मेदवारको रुपमा व्यक्तिलाई छनौट गर्न विभिन्न अर्थ-राजनीतिक हुने गर्दछ । राजनैतिक दलको उम्मेदवार छनौटप्रति कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुको धारणालाई चित्र ३.७ मा देखाइएको छ । सबभन्दा बढी नागरिकहरुले उम्मेदवारको छनौट पार्टीमा वरिष्ठताको र पहिलाको कार्यसम्पादनको आधारमा हुने बताएका छन् । त्यसैगरी स्थानीय समितिहरुको सुझावको आधारमा (२०%), ठूला नेताको पारिवारिक नाता र सम्बन्धको आधारमा (१७%) र पार्टीलाई चन्दा दिएको आधारमा (३%) नागरिकहरुले राजनैतिक दलको उम्मेदवारको छनौट हुने बताएका छन् ।

चित्र ३.७ : राजनैतिक दलको उम्मेदवारको छनौट ((संख्या=६५०, % मा)

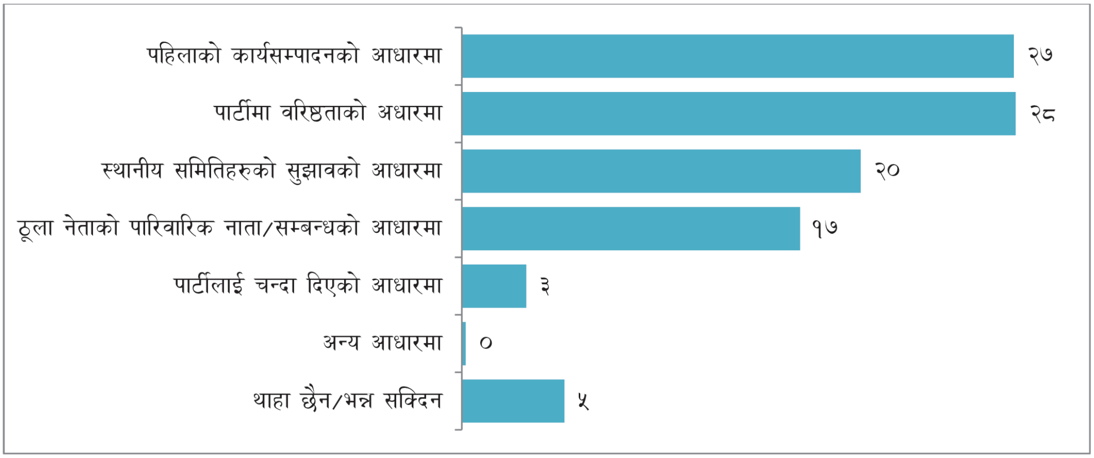

नोट: उत्तरदाताहरु जोसंग राजनैतिक दलका क्रियाकलापको बारेमा जानकारी छ।

३.११ नागरिक चासोका विषयहरूमा सञ्चार

नेपालको संविधान २०७२ ले सूचनालाई मौलिक अधिकारको रुपमा सुनिश्चित गरेको छ। नागरिकहरुले सार्वजनिक चासोका विषयहरुमा स्पष्ट रुपमा सूचना पाउनु मौलिक अधिकार अन्तर्गत पर्दछ। नेपाली नागरिकहरुलाई सूचना प्रदान गर्न समय समयमा नेपाल सरकारले विभिन्न प्रयासहरु गर्दै आइरहेका छन्। सूचनाको हक ऐन २०६४ ले सार्वजनिक सरोकार राख्ने विषयहरुलाई सार्वजनिक संस्थाहरुले सूचना प्रवाह गर्नु पर्ने बाध्यकारी कानूनी प्रावधानको व्यवस्था गरेको छ। सरकाले नागरिक चासोका विषयहरुमा गर्ने सञ्चार प्रति कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुको धारणा यस सर्वेक्षणले समेटेको छ। करिव आठहत्तर प्रतिशत नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन्। गाउँपलिकाको भन्दा १० प्रतिशत बढी नगरपालिकाको नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन्। महिलाको भन्दा ७ प्रतिशत बढी पुरुषहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ बताएका छन्। उमेर समूह अनुसार सबभन्दा बढी १८-२४ उमेर समूहका (८८%) र सबभन्दा कम ६० र सो भन्दामाथिका उमेर समूहका (६८%) नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन्। सबभन्दा कम निरक्षर (६५%) र सबभन्दा बढी उच्च शिक्षा (९१%) प्राप्त गरेको नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन्। जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे क्षेत्री ठकुरी (७८%) र सबभन्दा कम पहाडे जनजाति (७६%) नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन्।पेशा अनुसार सबभन्दा

बढी व्यापार (७४%) र सेवा क्षेत्रमा (८७%) संलग्न र सबभन्दा कम कृषि (७३%) र बेरोजगार (७२%) नागरिकहरुले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताएका छन् । आर्थिक अवस्था र सरकारले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछबीच सकारात्मक सम्बन्ध देखिएको छ । आर्थिक स्तर बढ्दै जाँदा सरकाले नागरिक चासोका विषयहरुमा सरकारले नियमित रूपमा र कहिलेकाही संचार गराउँछ भन्ने बताउने नागरिकहरुको प्रतिशत पनि बढ्दै गएको देखिएको छ (अनुसूची १: तालिका ३.५) ।

३.१२ सरकारले दिएको सूचनाको स्पष्टता

सरकारले दिएको सूचना नागरिकहरुको स्पष्ट रुपमा बुझ्न पाउनु संविधान प्रदत्त मौलिक अधिकार हो । सरकारले दिएको सूचना नागरिकहरुले कत्तिको स्पष्ट रुपमा बुझ्छन् भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणमा सोधिएको थियो । कर्णाली प्रदेशका धेरै नागरिकहरुले (९३%) सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । गाउँपालिकाको भन्दा १ प्रतिशत बढी नगरपालिकाको जनताहरुले सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । महिलाको भन्दा बढी पुरुषहरुले सूचनाहरु स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । उमेर बढ्दै जाँदा सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने नागरिकहरु घट्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा बढी १८-२४ उमेर समूहका (९९%) र सबभन्दा कम ६० र सो भन्दामाथि उमेर समूहका (७९%) सूचनाहरु स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । शैक्षिक स्तर र सरकारले प्रदान गर्ने सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्नेबीच सकारात्मक सम्बन्ध देखिएको छ । शिक्षाको स्तर बढ्दै जाँदा सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने नागरिकहरुको प्रतिशत पनि बढ्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा कम निरक्षर (८४%) र सबभन्दा बढी उच्च शिक्षा (१००%) प्राप्त गरेको नागरिकहरुले स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे क्षेत्री ठकुरी (९४%) र सबभन्दा कम पहाडे जनजाति (९१%) नागरिकहरुले सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । शत प्रतिशत सेवामा संलग्न र सबभन्दा कम बेरोजगार (८८%) नागरिकहरुले सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् । आर्थिक स्तर र सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्नेबीच सकारात्मक सम्वन्ध देखिएको छ । सबभन्दा कम गरीव (८७%) र सवभन्दा बढी धनी (१००%) नागरिकहरु सरकारले दिएको सूचना स्पष्ट रुपमा र केही मात्रामा बुझ्ने बताएका छन् (अनुसूची १: तालिका ३.६) ।

३.१३ आधारभूत सामाजिक सुरक्षा

नेपालको संविधानले सामाजिक सुरक्षाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा सुनिश्चित गरेको छ । आधारभूत सामाजिक सुरक्षाको अवस्थाप्रति कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणालाई चित्र ३.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सबभन्दा बढी (२६%) स्वास्थ्य वीमा र सबभन्दा कम (९%) भौगोलिक र सीमान्तकृत समुदाय सदस्य

भत्ताको वारेमा नागरिकहरुले सुनेको तर सुविधा लिएको देखिदैन । त्यसैगरी महिलाहरुलाई जग्गा दर्ता शुल्कमा छुट (२६%), छात्राहरुको लागि सामुदायिक विद्यालयमा छात्रबृत्ति (२०%), अपाङ्गता भत्ता (१९%), विधवा/एकल महिला भत्ता (१९%), बृद्ध (जेष्ठ नागरिक) भत्ता (१६%), दलित/सीमान्तकृत विद्यार्थीको लागि सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्ति (१६%), बालबालिकाका लागि नि:शुल्क आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा (१५%), बेरोजगारी भत्ता (१४%) र नि:शुल्क औषधी र स्वास्थ्य सुविधा (स्वास्थ्य चौकीबाट) (११%) को वारेमा नागरिकहरुले सुनेको तर सुविधा लिएको देखिँदैन । सबभन्दा बढी नि:शुल्क औषधी र स्वास्थ्य सुविधा (स्वास्थ्य चौकीबाट) (८८%) र बालबालिकाका लागि नि:शुल्क आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा (७० %) को सुबिधा नागरिकहरुले लिएको देखिन्छ ।

चित्र ३.८ : आधारभूत सामाजिक सुरक्षा (संख्या=१६३४, % मा)

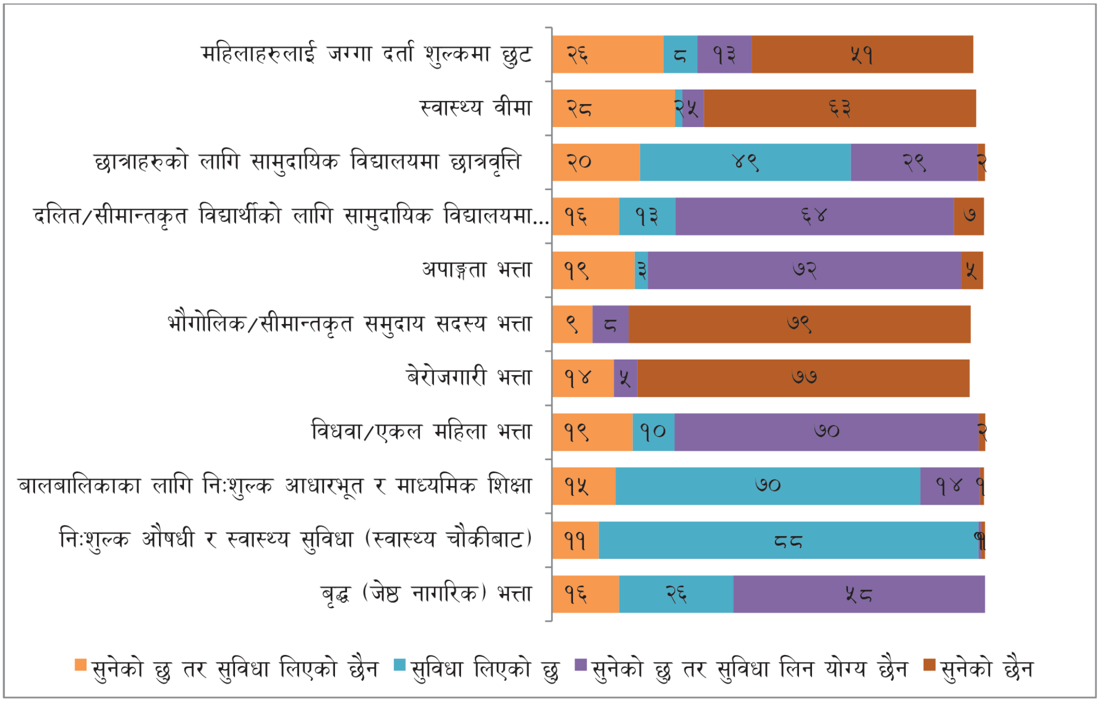

३.१४ सुरक्षाको अवस्थामा सुधार

बिगत ५ बर्षमा कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुले सुरक्षाको सुधारमा आएको सुधारप्रतिको धारणालाई चित्र ३.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सबभन्दा बढी (९२%) नागरिकहरुले वृद्ध/अपाङ्ग/विधवा आदिका लागि सरकारी कल्याण योजना/सामाजिक सुरक्षामा सुधार आएको बताएका छन् भने सबभन्दा कम (६१%) खाद्य

सुरक्षाको अवस्थामा सुधार आएको बताएका छन् । त्यसैगरी आफ्नै जीवनको सुरक्षाको अनुभूति (८३%), निजी सम्पत्तिको सुरक्षाको अनुभूति (८० %), पहिरो/बाढी र विपद् बाट संरक्षण (७३%) र उपभोक्ताको अधिकार (६२%) नागरिकहरुले सुधार आएको बताएका छन् । अवस्था उस्तै भन्ने नागरिकहरुको प्रतिशत पनि बढी देखिन्छ भने झन् खराब भएको भन्ने नागरिकहरुको प्रतिशत कम देखिन्छ ।

चित्र ३.९ : सुरक्षाको अवस्थामा सुधार (संख्या=१६३४, % मा)

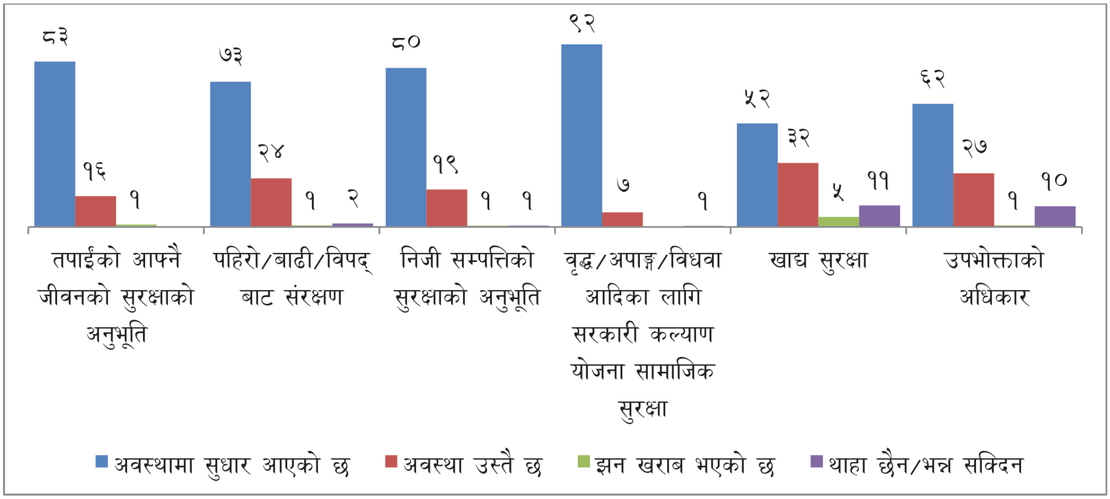

३.१५ मद्दतको लागि कसकोमा जानुहुन्छ ?

नेपालमा समय समयमा विभिन्न प्रकारका विपद्हरु भैरहेका हुन्छन् । विपद परेको बेलामा कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले कसलाई प्राथमिकता दिने गर्दछन् भन्ने धारणा चित्र ३.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ । सबभन्दा बढी (७४%) नागरिकहरुले आपद्-विपद् परेको बेलामा टोल/छिमेक/साथीहरूलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेको देखिन्छ । त्यसैगरी प्रहरी (१५%), स्थानीय निर्वाचित प्रतिनिधि (७%), स्थानीय/सामुदायिक अगुवाहरू (२%) र सरकारी कर्मचारी/कार्यालय (२%) नागरिकहरुले आपद विपद् परेको बेलामा पहिलो प्राथमिकतामा राखेको पाइन्छ । दोस्रो प्राथमिकतामा सबभन्दा बढी प्रहरी (६१%) र स्थानीय निर्वाचित प्रतिनिधि (१७%) लाई राखेको देखिन्छ ।

चित्र ३.१०: विपद्मा नागरिकहरुले प्राथमिकता (संख्या=१६३४, % मा)

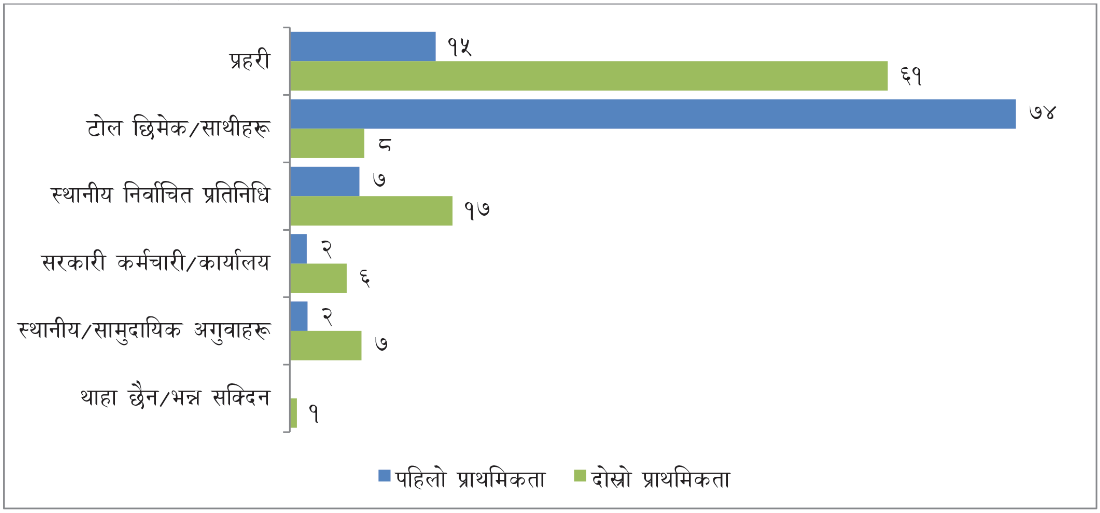

परिच्छेद

४

सार्वजनिक सेवा प्रवाह

४.१ सार्वजनिक सेवाको उपयोग

नागरिकहरुले सरकारी सेवा (नागरिकता, सिफारिस, राहदानी, जग्गा दर्ता तथा बेचबिखन आदि) लिन गएका छन् वा छैनन् भन्ने कुरा र उनीहरुले उक्त सेवा कहिले लिएका थिए भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणले सोधेको थियो। कर्णाली प्रदेशका गाउँपालिकाको तुलनामा नगरपालिकामा रहेका नागरिकहरु सरकारी सेवा लिन बढी जाने गरेको देखिएको छ। सरकारी सेवा लिनै नगएका नागरिकहरु गाउँपालिकामा ८ प्रतिशत छन् भने नगरपालिकाको हकमा यो संख्या ज्यादै न्यून (१%) रहेको देखिन्छ। माथि उल्लिखित सेवाहरु नागरिकहरुले पटक पटक लिने प्रकृतिका सेवा नभएकाले पनि होला विगत छ महिना तथा एक वर्षभित्र ती सेवाहरु लिने नागरिकहरु भन्दा दुई वर्षअघि सेवा लिएका नागरिकहरु धेरै देखिन्छन्। विगत छ महिना र एक वर्षमा सरकारी सेवा लिन जाने नागरिकहरुको संख्या नगरपालिकामा ३७ प्रतिशत रहेको छ भने गाउँपालिकामा तुलनात्मकरुपमा कम (३३%) देखिन्छ। यद्यपि समग्रमा ती सेवा लिन गएका नागरिकहरु ९३ प्रतिशत देखिनुले नागरिकहरुले कुनै न कुनै समयमा सार्वजनिक सेवा प्राप्त गरेका रहेछन् भन्ने कुरालाई पुष्टी गर्दछ। लैङ्गिक दृष्टिकोणबाट हेर्दा महिला र पुरुषबीचमा खासै ठूलो भिन्नता देखिदैन। पुरुषको ९६ प्रतिशत र महिला ९० प्रतिशत रहेको देखिन्छ। शिक्षाको दृष्टिकोणबाट हेर्ने हो भने निरक्षर भन्दा साक्षर नागरिकहरु बढी सरकारी सेवा लिन सरकारी कार्यालय गएको देखिन्छ। सरकारी सेवा लिन नजाने निरक्षर नागरिकहरु ८.५ प्रतिशत भन्दा बढी छ भने साक्षरहरु १-२ प्रतिशत को हाराहारीमा देखिन्छन्। सेवा लिन जाने र नजानेबीचको विश्लेषण जातिगत रुपमा खासै भिन्न देखिदैन। यद्यपि तथ्याङ्कले उच्च र प्रभावशाली भनिने पहाडे ब्राम्हण र ठकुरी क्षेत्रीहरु भन्दा अन्य जातिहरु ती सेवा लिन बढी गएको देखिन्छ। पेशागत आधारमा विश्लेषण गर्दा माथि उल्लिखित सरकारी सेवा लिन नजाने व्यापारी र अन्य पेशाका नागरिकहरु शुन्य देखिन्छ भने ती सेवा लिन नजानेमा सबैभन्दा बढी नागरिकहरु कृषि पेशामा रहेका र बेरोजगारहरु देखिन्छन्। आर्थिक अवस्थाका दृष्टिकोणबाट हेर्दा मध्यम वर्गका भन्दा धनी वा गरीव नागरिकहरु सेवा कम लिएको देखिन्छ। करिव ६ प्रतिशत धनी र करिव ८ प्रतिशत गरीव नागरिकहरु कहिल्यै पनि ती सेवा लिन सरकारी कार्यालय गएका छैनन् वा ती सेवा लिएका नै छैनन् (अनुसूची १: तालिका ४.१)।

४.२ सार्वजनिक सेवा प्राप्तिको प्रयास (पटक)

सरकारी सेवा (नागरिकता, सिफारिस, राहदानी, जग्गा दर्ता तथा बेचबिखन आदि) का लागि नागरिकहरुले कति पटकसम्म धाउनु परेको थियो भन्ने प्रश्नमा उत्तरदाताहरुले दिएको उत्तरले हाम्रो सेवा प्रवाह कस्तो

छ भन्ने कुराको जानकारी दिन्छ । सरकारी सेवा लिन नागरिकहरुले कति पटकसम्म सरकारी कार्यालय धाउनु परेको छ भन्ने प्रश्नमा नागरिकहरुको उत्तरहरु निकै उत्साहपूर्ण छन् । भौगोलिक क्षेत्रगत, लैङ्गिक तथा विभिन्न उमेर समूह, जातजाति, पेशा तथा जुनसुकै आर्थिक अवस्थाका नागरिक भए तापनि सामान्यत: ८० प्रतिशत भन्दा बढी नागरिकहरुले प्रथम पटकमा नै सेवा प्राप्त गरेको देखिन्छ। यी विभिन्न समूहको आधारमा विश्लेषण गर्दा शैक्षिक स्तरको दृष्टिकोणबाट हेर्दा एकै पटकमा सेवा प्राप्त हुन सकेन भन्ने नागरिकहरु उच्च शिक्षा हासिल गरेका र पेशागत दृष्टिकोणबाट हेर्दा सेवा तथा अन्य सेवामा अन्य समूहमा भन्दा बढी देखिएको छ। उच्च शिक्षा हासिल गरेका केवल ६२ प्रतिशत नागरिकहरुले मात्र पहिलो पटकमा सेवा प्राप्त हुन सकेको कुरा व्यक्त गरेका छन् । त्यस्तै पेशागत रुपमा हेर्दा पहिलो पटकमा नै सेवा प्राप्त गर्न नसक्ने नागरिकहरु कृषि, व्यापार, घरायसी काम, ज्यालादारी र बेरोजगार भन्दा पनि सेवामूलक पेशा वा अन्य सेवामा संलग्न रहेका धेरै देखिन्छन् । झण्डै ७५ प्रतिशतको हाराहारीमा अन्य सेवामा रहेका नागरिकहरुले एकै पटकमा सेवा प्राप्त गर्न नसकेको देखिन्छ।उच्च शिक्षा र अन्य सेवामा रहेका नागरिकहरुले सेवा लिन धेरै पटक जानुपरेको कारण के रहेछ भन्ने कुराको खोजी आगामी दिनका लागि अनुसन्धान कै विषय हुन सक्छ (अनुसूची १: तालिका ४.२) ।

४.३ सार्वजनिक सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको शुल्क

सामान्य दैनिक जनजीवनमा नागरिकहरु भ्रष्टाचारका कुरा गरिरहेका हुन्छन्।सरकारी सेवा लिन सहज छैन भन्ने कुरा दिनानुदिन सुनिन्छन् । यसै सन्दर्भमा सेवाग्राहीले सेवा लिनका लागि शुल्क तिर्नु परेको थियो र रसिद बिनाको अतिरिक्त शुल्क पनि तिर्नु परेको थियो कि भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणले सोधेको थियो । कर्णाली प्रदेशमा सरकारी सेवा लिन कुनै प्रकारको सेवा शुल्क तिर्नु परेको छैन भन्ने नागरिकहरु गाउँपालिकामा ६० प्रतिशत देखिन्छन् भने नगरपालिकामा तुलनात्मकरुपले कम (५१%) मात्र रहेको देखिन्छ। यसले के कुरालाई संकेत गर्दछ भने ग्रामीण क्षेत्रका नागरिकहरुले भन्दा शहरी क्षेत्रका बढी नागरिकहरुले सरकारी सेवा प्राप्त गर्न शुल्क तिर्नुपरेको देखिन्छ । तर तुलनात्मकरुपमा सेवा लिन तिरेको शुल्कको रसिद प्राप्त नगर्ने नगरपालिकाको (४%) भन्दा गाउँपालिकामा (६%) धेरै देखिन्छ । लिङ्गका आधारमा हेर्दा माथि उल्लिखित सेवा लिन महिला (३७%) भन्दा बढी पुरुषहरु (४२%) ले शुल्क तिरेको देखिन्छ। साथै तिरेको शुल्कको रसिद प्राप्त नगर्ने पुरुष (७%) को तुलनामा महिला कम (२%) रहेको देखिन्छ। त्यस्तै उमेर समूह बढ्दै जाँदा शुल्क तिर्नु नपर्ने नागरिकहरु बढ्दै गरेको देखिन्छ । उमेरगत रुपमा हेर्दा ६० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेर भएका नागरिकहरुले करिव ७४ प्रतिशतले त्यस्तो सेवा शुल्क तिर्नु नपरेको बताएका छन् भने १८-२४ वर्ष उमेर समूहमा जम्मा ५१ प्रतिशत नागरिकहरुले सेवा शुल्क तिर्नु नपरेको बताएका छन् । अझ रमाईलो पक्ष त के देखिन्छ भने निरक्षर र उच्च शिक्षा भएका नागरिकहरुको तुलनामा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा हासिल गरेका कम नागरिकहरुले सेवा लिन शुल्क तिर्नु नपरेको देखिन्छ । अर्थात् सेवा लिन शुल्क तिर्नु परेन भन्ने निरक्षर र उच्च शिक्षा हासिल गरेका नागरिकहरु ६० प्रतिशत भन्दा बढी छ भने आधारभूत तथा

माध्यमिक शिक्षा हासिल गरेका नागरिकहरु ५० प्रतिशत भन्दा कम देखिन्छ। जातिगतरूपमा हेर्दा सेवा शुल्क तिर्नुपरेको छैन भन्ने नागरिकहरुको संख्यामा खासै भिन्नता देखिदैन। पहाडे जनजाति (६३.२%) बाहेक सेवा लिन शुल्क तिर्नु परेको छैन भन्ने अन्य समूहको नागरिकहरु ५० प्रतिशत कै हाराहारीमा देखिन्छ। समग्रमा हेर्दा सरकारी सेवा लिन शुल्क तिरेर सम्पूर्ण शुल्कको रसिद प्राप्त गर्ने नागरिकहरु ४० प्रतिशत रहेको छ र तिरेको सम्पूर्ण शुल्कको रसिद प्राप्त नगर्ने नागरिकहरु करिव ५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। अनि ती सेवा लिन शुल्क तिर्नु परेन भन्ने नागरिकहरु जम्मा ५५ प्रतिशत छ (अनुसूची १: तालिका ४.३)।

४.४ सार्वजनिक सेवा प्रदायकको व्यवहार

सरकारी सेवा लिन जाँदाको सरकारी कर्मचारीको व्यवहार कस्तो थियो भन्ने विषयमा विविध प्रश्नहरू सोधिएका थिए जसलाई तालिका ४.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सरकारी कर्मचारीको नियम पालना सम्वन्धी सोधिएको प्रश्नमा कर्मचारीले नियम पालना गर्छन् भन्ने विषयमा पूर्ण वा केही मात्रामा सहमत हुने नागरिकहरु ७३ प्रतिशत छ। त्यस्तै कर्मचारीले सेवाग्राहीका कुरा राम्रोसँग सुन्छन् भनि सहमत हुने नागरिकहरु ७४ प्रतिशत रहेको छ। यद्दपी करिव एक चौथाई सेवाग्राही मात्र सरकारी कर्मचारीले सेवाग्राहीका कुरा राम्ररी सुन्छन् भन्ने कुरामा पूर्ण सहमत भएको देखिन्छ। यसले अझै पनि सरकारी कर्मचारीले सेवाग्राहीका कुरा राम्ररी सुन्ने संस्कारको विकास गर्नु आवश्यक देखिन्छ। सरकारी कर्मचारीले सेवाग्राहीलाई स्पष्ट सूचना दिन्छन् र नम्र व्यवहार गर्छन् अनि मित्रभाव र मिलनसार व्यवहार गर्छन् भनि पूर्ण वा आंशिकरुपमा सहमत हुने सेवाग्राहीको संख्या क्रमशः ७८, ७९ र ७७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। तर सरकारी कर्मचारीले समयमै सेवा दिन्छन् र विना झन्झट सेवा दिन्छन् भन्ने कुरामा सहमत हुने सेवाग्राहीको संख्या तुलनात्मक रुपमा कम देखिन्छ। जम्मा ६० प्रतिशत सेवाग्राहीले कर्मचारीले समयमै सेवा दिन्छन् भन्ने कुरामा विश्वास गर्छन् भने विना झन्झट सेवा दिन्छन् भनी विश्वास गर्ने सेवाग्राहीको संख्या केवल ५५ प्रतिशत देखिन्छ। यसले सरकारी कर्मचारीले विना झन्झट समयमै सेवा दिन्छन् भन्ने कुराको विश्वास जनमानसमा स्थापित हुन नसकेको देखिन्छ।

चित्र ४.१: सार्वजनिक सेवा प्रदायकको व्यवहार (संख्या=६३५, % मा)

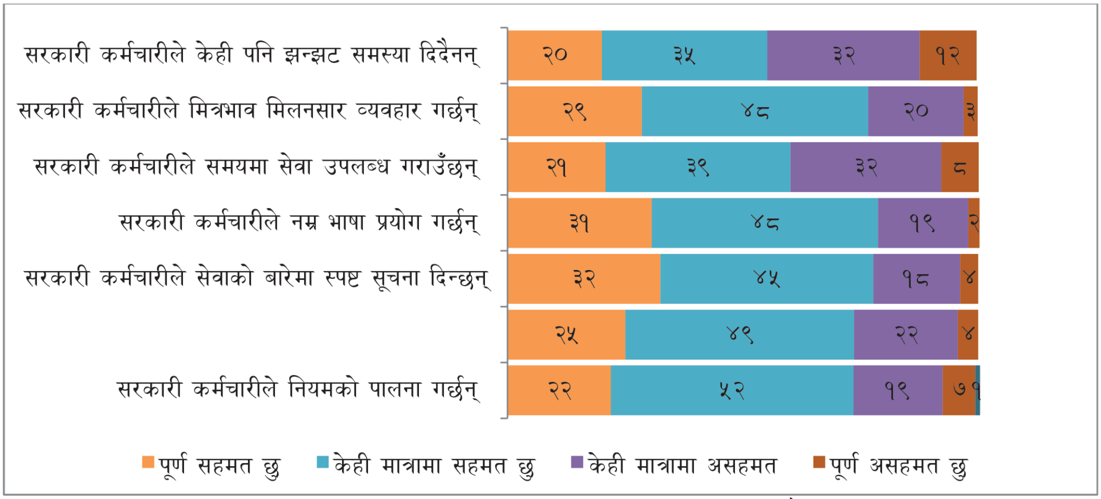

नोटः उत्तरदाताहरु जसले विगत विगत दुई बर्षभित्र सार्वजनिक सेवा लिएको थियो । चित्रमा थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

४.५ सार्वजनिक सेवालिदाको अवरोध

कर्णाली प्रदेशका सेवाग्राहीलाई सरकारी सेवा लिनका लागि खास के कुराले अप्ठ्यारो पारेको छ भन्ने कुरा चित्र ४.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सरकारी सेवा लिनका लागि अन्य तत्व भन्दा जात-जातीयता तथा भाषा कठिनाइले अप्ठ्यारो परेको छ भन्ने सेवाग्राहीहरु कम देखिन्छ। सार्वजनिक सेवा लिन भाषागत रुपमा अप्ठ्यारो परेको छ भन्ने सेवाग्राहीहरु भ्रण्डै ३२ प्रतिशत छ भने जात-जातीयताका कारण अप्ठ्यारो परेको छ भन्ने सेवाग्राहीहरु केवल २४ प्रतिशत छ। सबैभन्दा बढी सेवाग्राही (८१%) ले आफ्नो मान्छे नहुनु नै सरकारी सेवा लिनका लागि सबैभन्दा ठूलो कठिनाई ठानेका छन् । त्यस्तै असहज भौगोलिक अवस्थिति र दुरीका कारण सहज सेवा लिन नसकेको अनुभूति गर्ने सेवाग्राहीहरु ७२ प्रतिशत छ भने सरकारी कर्मचारीको व्यवहारले सेवा लिन कठिनाइ भएको कुरा ब्यक्त गर्ने सेवाग्राहीहरु ६८ प्रतिशत रहेको छ। विचौलियाको उपस्थितिका कारण सेवा लिन कठिनाइ महसूस गर्ने सेवाग्राहीहरु करिव ५७ प्रतिशत रहेका छन्। शारीरिक अशक्तता पनि सेवामा पहुँच नहुनुको एक कारण बताउने सेवाग्राहीहरु भ्रण्डै ५३ प्रतिशत रहेको पाइन्छ। लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक व्यवस्थामा आफ्नो मान्छे नभएका कारण सरकारी सेवा लिन कठिनाइ महसूस गर्ने सेवाग्राहीहरु ८० प्रतिशत भन्दा बढी हुनुले हाम्रो सेवा प्रवाह अझै पनि लोकतान्त्रिक पद्धति स्थापित हुन नसकेको कुरालाई उजागर गर्दछ। त्यसतर्फ हामी सबैको ध्यान जानुपर्ने देखिन्छ।

चित्र ४.२ : सार्वजनिक सेवा लिंदाको अवरोध (संख्या=६३५, % मा)

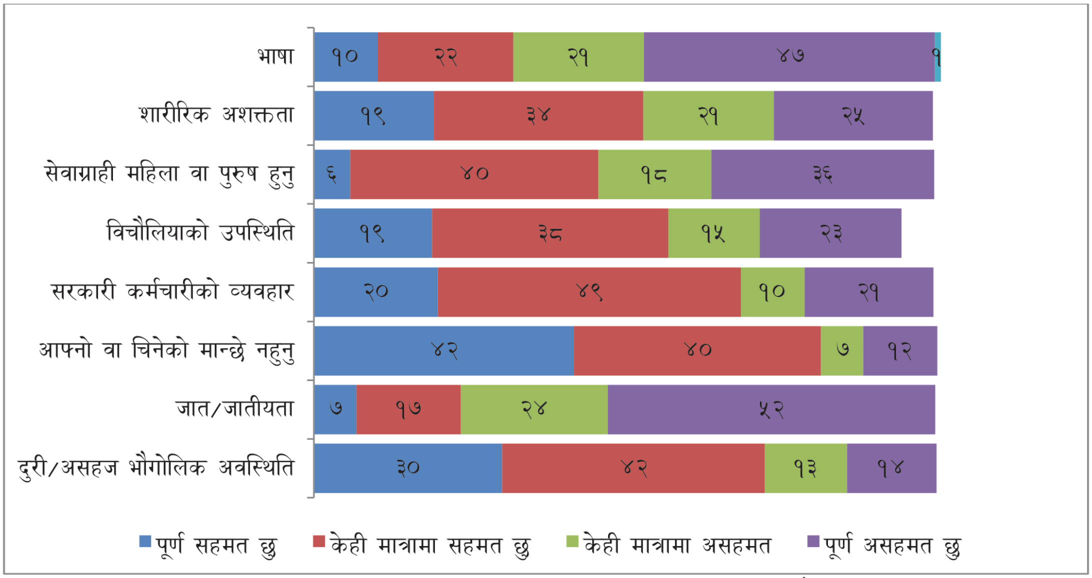

नोटः उत्तरदाताहरु जसले विगत विगत दुई वर्ष भित्र सार्वजनिक सेवा लिएको थियो । चित्रमा थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

४.६ सार्वजनिक सेवा लिंदाको सहजता

नागरिकता, पञ्जिकरण, विद्युत, खानेपानी जडान, जग्गा किनबेच र जग्गा पास, सरकारी विद्यालयमा शिक्षा सेवा र सरकारी अस्पताल वा संस्थामा स्वास्थय सेवा तथा अन्य सेवा लिन कत्तिको सहजता महसुस गर्नुभएको छ भन्ने प्रश्नमा कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले गरेका अनुभूतिलाई चित्र ४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । करिव ९६ प्रतिशत नागरिकहरुले सरकारी विद्यालयमा बालबच्चा भर्ना गर्न, ९४ प्रतिशत पन्जिकरण (जन्म, मृत्यु, विवाह दर्ता आदि) जस्ता सेवा लिन र ८३ प्रतिशत नागरिकहरुले सरकारी अस्पताल र सरकारी स्वास्थ्य संस्थामा उपचार गर्न अत्यन्तै सहज र सहज रहेको महसूस गरेका छन् । नागरिकता प्राप्त गर्न सहज महसूस गर्ने नागरिकहरु ७३ प्रतिशत रहेको पाईन्छ । नागरिकहरुले सेवा लिँदा कम सहजता महसूस गरेका सेवा क्षेत्रहरुमा क्रमशः विद्युत जडान कार्य, जग्गा पास तथा अभिलेख प्राप्ति, र खानेपानी धारा जडान रहेका छन् । यी सेवा लिन सहज महसूस गर्ने नागरिकहरु क्रमशः ३२, ३६ र ४१ प्रतिशत रहेको छ । माथिको तालिकाबाट सहजैरुपमा के भन्न सकिन्छ भने सरकारी शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा, पन्जिकरण तथा नागरिकता जस्ता सेवा नागरिकहरुले सहजै प्राप्त गर्न सक्दछन् भने विद्युत जडान, जग्गा पास तथा अभिलेखीकरण र खानेपानीको धारा जडान जस्ता सेवालाई सहज बनाउन अझै धेरै सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

चित्र ४.३ : सार्वजनिक सेवा लिंदाको सहजता (संख्या=१६३४, % मा)

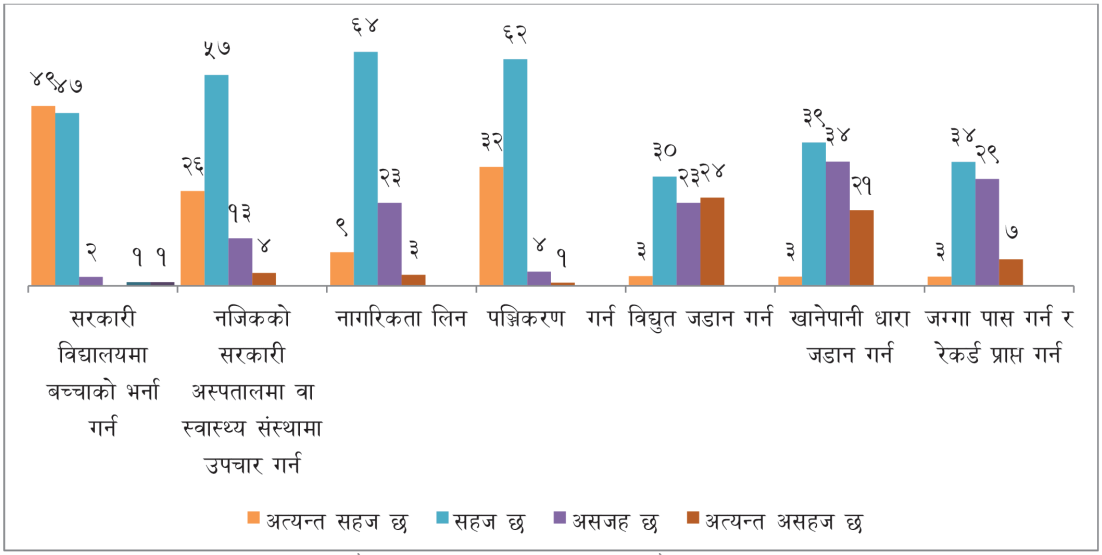

चित्रमा कहिले पनि प्रयास गरिन र थाहा छैन/भन्न सक्दिन समावेश गरिएको छैन ।

४.७ सार्वजनिक सेवाको वातावरण

कर्णाली प्रदेशको सार्वजनिक सेवाको वातावरणप्रति जनताहरुको धारणालाई तालिका ४.४ मा देखाइएको छ । जनताले अभिव्यक्त गरेका अनुभवलाई हेर्दा सरकारी तथा सार्वजनिक सेवा लिँदा सरकारी कार्यालयमा कुनै झण्झटविना सेवा प्राप्त गर्न सकिन्छ, सरकारी सेवा लिन कागजमात्र मिलेर नहुने र केही घुस समेत दिनुपर्छ भनेर विश्वास गर्ने, सरकारी कार्यालयमा तोकिएकै समयमा सेवा उपलब्ध हुन्छ र प्रायजसो सेवाग्राहीले आँफैले विचौलियाको सहयोग विना नै सेवा लिन सक्छन् भन्ने विश्वास गर्ने सेवाग्राहीहरु ५० प्रतिशतको हाराहारीमा देखिन्छन् । राजनीतिक दलहरुले आँफू अनुकुल सेवा लिनका लागि कर्मचारीमाथि हस्तक्षेप गर्छन् भनेर विश्वास गर्ने नागरिकहरु झण्डै ६० प्रतिशत देखिन्छ । अर्थात् केवल ४१ प्रतिशत नागरिकहरुले राजनीतिक दलले हस्तक्षेप गर्दैनन् भन्ने कुरामा पूर्णरुपमा र केही मात्रामा सहमत देखिन्छन् । त्यस्तै चिनेजानेको भरमा वा पहुँच भएको अवस्थामा जसरी पनि हुन्छ भनेर विश्वास गर्ने नागरिकहरु निकै धेरै (८६%) छ । झण्डै ६६ प्रतिशत नागरिकहरुले सरकारी कार्यालयमा उपलब्ध साधन तथा सेवा सुविधा पर्याप्त छन् भन्ने मान्दछन् र करिव ६२ प्रतिशतले सरकारी कार्यालयहरुमा सेवाहरु तोकिएको मापदण्डमा उपलब्ध हुन्छ भन्ने कुरामा सहमत देखिन्छन् ।

चित्र ४.४ : सार्वजनिक सेवाको वातावरण (संख्या=१६३४, % मा)

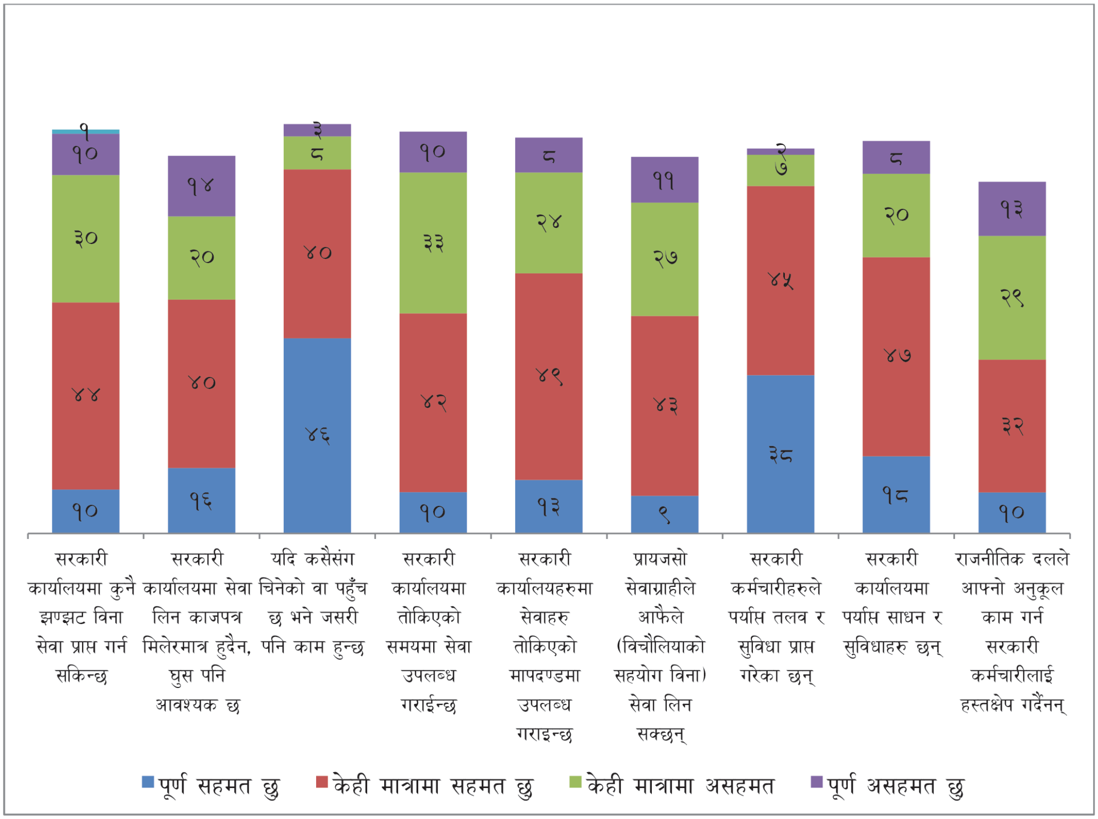

४.८ सार्वजनिक सेवा प्राप्तिको सन्तुष्टी

सार्वजनिक सेवा चुस्त दुरुस्त भएमा नागरिकहरु बढी सन्तुष्ट हुने गर्दछन् । सार्वजनिक सेवावाट नागरिकहरुलाई सन्तुष्टी प्रदान गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न कार्यहरु गर्दै आए तापनि धेरै जसो नागरिकहरु पूर्ण रुपमा सन्तुष्टी देखिदैन् । एकासी प्रतिशत कर्णाली प्रदेशका नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । गाउँपालिकाको भन्दा नगरपालिकाको थोरै मात्रै बढी नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । महिला भन्दा बढी पुरुषहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । उमेर बढ्दै जाँदा सार्वजनिक सेवावटा पाउने सन्तुष्ट नागरिकहरु घट्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा बढी १८-२४ उमेर समूहका (८३%) र सबभन्दा कम ६० र सोभन्दा माथि उमेर समूहका (७९%) नागरिकहरु सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको

बताएका छन् । शैक्षिक स्तर अनुसार सबभन्दा बढी उच्च शिक्षा (८८%) र सबभन्दा कम निरक्षर (७८%) नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे ब्राह्मण संन्यासी (८९%) र सबभन्दा कम पहाडे जनजाति (६८%) नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । पेशा अनुसार सबभन्दा बढी कृषिमा (८५%) संलग्न र सवभन्दा कम ज्यालादारी (७५%) नागरिकहरुले सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । आर्थिक अवस्था बढ्दै जाँदा सार्वजनिक सेवाबाट सन्तुष्टी बढ्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा कम गरीव र सबभन्दा धनी नागरिकहरु सार्वजनिक सेवाबाट पूर्ण तथा केही सन्तुष्ट रहेका देखिन्छन् (अनुसूची १: तालिका ४.४) ।

परिच्छेद
५

देशको आगामी दिशा

५.१ देशको आगामी दिशा

देशको आगामी दिशा कस्तो रहन्छ भन्ने प्रश्न यस सर्वेक्षणमा सोधिएको थियो । कर्णाली प्रदेशका करिब ८८ प्रतिशत नागरिकहरुले देश सही दिशातिर गइरहेको बताएको छन् भने ८ प्रतिशत गलत दिशातिर गइरहेको बताएका छन् । पुरुषहरुको भन्दा महिलाहरुको बढी देश सही दिशातिर गराइरहेको बताएका छन् । अरु उमेर समूहको भन्दा करिव १ प्रतिशत बढी ४०-५९ उमेरका नागरिकहरु देश सही दिशातिर गराइरहेको बताएको छन् । शिक्षाको स्तर बढ्दै जाँदा देश सही दिशातिर गइरहेको बताउने नागरिकहरुको प्रतिशत घट्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा बढी पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको (९०%) र सबभन्दा कम उच्च शिक्षा (८६%) देश सही दिशातिर गराइरहेको बताएको छन् । उच्च शिक्षा प्राप्त गरेको नागरिकहरु देश सही दिशातिर गइरहेको भन्ने पक्षमा कम आशावादी देखिन्छन् । जाति अनुसार सबभन्दा बढी पहाडे क्षेत्री ठकुरी (८९%) र सबभन्दा कम पहाडे जनजाति (८६%) नागरिकहरुले देश सही दिशातिर गराइरहेको बताएको छन् । पेशाको अनुसार सवभन्दा बढी घरायसी काममा संलग्न (९२%) र सब भन्दा कम सेवा क्षेत्रमा (८५%) संलग्न नागरिकहरुले देश सही दिशातिर गराइरहेको बताएको छन् । आर्थिक अवस्था बढ्दै जाँदा देश सही दिशातिर गराइरहेको बताउने नागरिकहरुको प्रतिशत घट्दै गएको देखिन्छ । सबभन्दा बढी गरीव र सबभन्दा धनी नागरिकहरुले देश सही दिशातिर गराइरहेको बताएका छन् । धनीहरुको तुलनामा गरीव नागरिकहरुले देश सही दिशातिर गराइरहेकोमा आशावादी देखिन्छन् (अनुसूची १: तालिका ५.१)।

चित्र ५.१: देशको आगामी दिशा (संख्या=१६३४, % मा)

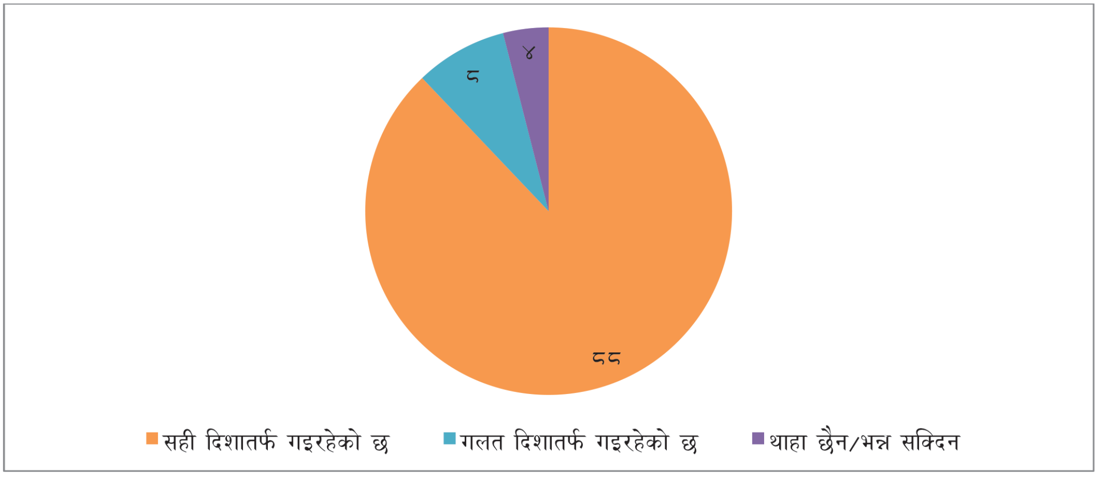

५.२ देशको आगामी अवस्थामा सुधार

चित्र ५.२ ले देशको आगामी अवस्थामा सुधार आउने पक्षमा कर्णाली प्रदेशको नागरिकहरुको धारणालाई देखाइएको छ । देशको अवस्थामा सुधार आउछ भन्ने पक्षमा नागरिकहरु निकै आशावादी देखिन्छन् । सबभन्दा बढी (९३%) नागरिकहरुले नेपालको बर्तमान आर्थिक अवस्था र सरकारमाथि नागरिकको विश्वास (९२%) मा सुधार हुने बताएका छन् । त्यसैगरी आफ्नो जीवनस्तरमा (९१.४%), राजनीतिक दलहरु प्रति नागरिकको विश्वास (९०%) र नेपालको राजनीतिक अवस्था (८९.४%) नागरिकहरुले सुधार हुने बताएका छन् । अवस्था उस्तै रहन्छ भन्ने नागरिकहरु ३-६ प्रतिशत रहेका छन् । अवस्था अझ बिग्रन्छ भन्ने नागरिकहरु १ प्रतिशत भन्दा पनि कम देखिन्छन् ।

चित्र ५.२ : देशको आगामी अवस्थामा सुधार (संख्या=१६३४, % मा)

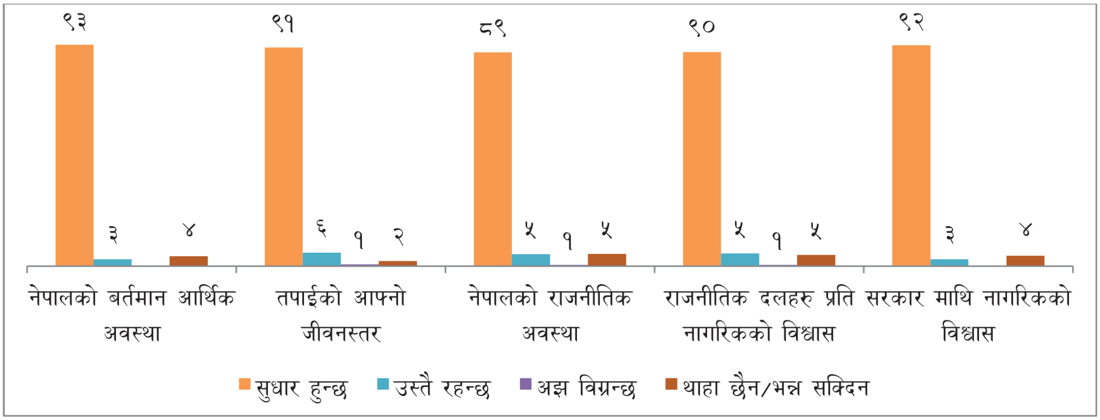

संदर्भ सामाग्री

नेपालको संविधान २०७२, नेपाल सरकार ।
नेपाल राष्ट्रिय शासकीय सर्वेक्षण २०१७/१८, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ।
प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) (आधार पत्र), कर्णाली प्रदेश योजना आयोग ।

अनुसूची

तालिका १.१: उत्तरदाताको सामाजिक तथा जन्संखिक विवरण

नगरपालिका/गाउँपालिका	सङ्ख्या	%
नगरपालिका	७९४	४८.६
गाउँपालिका	८४०	५१.४
लिंग		
पुरुष	७८६	४८.१
महिला	८४८	५१.९
उमेर समूह		
१८-२४	२४१	१४.७
२५ -३९	६१८	३७.८
४०-५९	५६४	३४.५
६० र सो भन्दामाथि	२११	१२.९
जात/जातीयता		
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	१४१	८.६
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	९८१	६०.०
नेवार	२	०.१
पहाडे जनजाति	२००	१२.२
तराई जनजाति	३	०.२
दलित	३०७	१८.८
शिक्षा		
निरक्षर	६७४	४१.२
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	३०५	१८.७
आधारभूत शिक्षा	२७६	१६.९
माध्यमिक शिक्षा	३३६	२०.६
उच्च शिक्षा	४३	२.६
पेशा		
कृषि	६९८	४२.७
व्यापार	१२४	७.६
सेवा	१५८	९.७
ज्यालादारी	११०	६.७
घरायसी काम	३९४	२४.१
वेरोजगार	१३०	८.०
अन्य पेशाहरु	२०	१.२
आर्थिकअवस्था		
धनी	१७	१.०
मध्यम स्तर	८७४	५३.५
गरिव	७४३	४५.५
जम्मा	१६३४	१००.०

तालिका २.१ : स्थानीय विकास योजनामा सहभागिता र छलफल

	सहभागी भएको छु	सहभागी भएको छैन	थाहा छैन/भन्न चाहन्न	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	
नगरपालिका	३१.५	६८.३	०.३	७९४
गाउँपालिका	२८.६	६९.८	१.७	८४०
लिंग				
पुरुष	३९.६	५९.९	०.५	७८६
महिला	२१.१	७७.५	१.४	८४८
उमेर समूह				
१८-२४	३६.१	६३.९	०.०	२४१
२५ -३९	३४.५	६५.४	०.२	६१८
४०-५९	२७.३	७२.०	०.७	५६४
६० र सो भन्दामाथि	१७.१	७७.७	५.२	२११
शिक्षा				
निरक्षर	१५.६	८२.०	२.४	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	३१.८	६८.२	०.०	३०५
आधारभूत शिक्षा	३८.०	६२.०	०.०	२७६
माध्यमिक शिक्षा	४६.७	५३.३	०.०	३३६
उच्च शिक्षा	६०.५	३९.५	०.०	४३
जात/जातीयता				
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	२९.८	६८.८	१.४	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	३२.७	६६.८	०.५	९८१
नेवार	०.०	१००.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	२१.०	७७.०	२.०	२००
तराई जनजाति	६६.७	३३.३	०.०	३
दलित	२७.०	७१.३	१.६	३०७
पेशा				
कृषि	३५.५	६३.६	०.९	६९८
व्यापार	३४.७	६५.३	०.०	१२४
सेवा	५०.०	५०.०	०.०	१५८
ज्यालादारी	२६.४	७३.६	०.०	११०
घरायसी काम	११.७	८६.५	१.८	३९४
वेरोजगार	२४.६	७३.१	२.३	१३०
अन्य पेशाहरु	६५.०	३५.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था				
धनी	६४.७	३५.३	०.०	१७
मध्यम स्तर	३८.९	६०.९	०.२	८७४
गरीव	१८.७	७९.४	१.९	७४३
जम्मा	३०.०	६९.०	१.०	१६३४

तालिका २.२: भ्रष्टाचार नियन्त्रण

	सरकारले चाहेमा भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्छ	सरकार भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न चाहँदैन	सरकारले भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न सक्दैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	
नगरपालिका	६९.८	८.२	१३.९	८.२	७९४
गाउँपालिका	६४.२	१२.४	१३.०	१०.५	८४०
लिंग					
पुरुष	६७.७	१२.१	१६.२	४.१	७८६
महिला	६६.२	८.७	१०.८	१४.३	८४८
उमेर समूह					
१८-२४	६८.५	१७.४	१३.३	०.८	२४१
२५ -३९	६७.३	११.५	१३.४	७.८	६१८
४०-५९	६९.७	८.२	१२.८	९.४	५६४
६० र सो भन्दामाथि	५६.४	४.७	१५.२	२३.७	२११
शिक्षा					
निरक्षर	६३.२	५.८	११.६	१९.४	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	७१.८	९.५	१३.८	४.९	३०५
आधारभूत शिक्षा	६५.२	१३.८	१८.८	२.२	२७६
माध्यमिक शिक्षा	७१.४	१५.२	१३.१	०.३	३३६
उच्च शिक्षा	६५.१	२७.९	७.०	०.०	४३
जात/जातीयता					
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	६७.४	९.९	१२.१	१०.६	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	६७.४	११.४	१३.४	७.८	९८१
नेवार	०.०	५०.०	५०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	५७.५	१०.०	२०.५	१२.०	२००
तराई जनजाति	१००.०	०.०	०.०	०.०	३
दलित	७१.३	७.२	९.४	१२.१	३०७
पेशा					
कृषि	६५.२	९.३	११.५	१४.०	६९८
व्यापार	७४.२	१२.१	९.७	४.०	१२४
सेवा	७२.२	१५.८	११.४	०.६	१५८
ज्यालादारी	६५.५	८.२	२०.९	५.५	११०
घरायसी काम	६७.५	७.९	१७.३	७.४	३९४
वेरोजगार	६१.५	१६.९	१०.८	१०.८	१३०
अन्य पेशाहरु	७०.०	१०.०	२०.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था					
धनी	७६.५	१७.६	५.९	०.०	१७
मध्यम स्तर	६७.५	१०.९	१४.३	७.३	८७४
गरीव	६५.९	९.६	१२.५	१२.०	७४३
जम्मा	६६.९	१०.३	१३.४	९.४	१६३४

तालिका २.३: सार्वजनिक सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको शुल्क

	छ	छैन	सार्वजनिक सेवा लिएको छैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	
नगरपालिका	१.१	८७.७	१०.७	०.५	७९४
गाउँपालिका	२.३	७७.६	१९.९	०.२	८४०
लिंग					
पुरुष	२.८	८१.६	१५.६	०.०	७८६
महिला	०.७	८३.४	१५.२	०.७	८४८
उमेर समूह					
१८-२४	१.२	८५.५	१३.३	०.०	२४१
२५ -३९	१.५	८२.५	१५.९	०.२	६१८
४०-५९	२.५	८३.५	१३.८	०.२	५६४
६० र सो भन्दामाथि	०.९	७६.३	२०.९	१.९	२११
शिक्षा					
निरक्षर	१.३	७६.९	२१.१	०.७	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	१.३	८८.२	१०.५	०.०	३०५
आधारभूत शिक्षा	२.९	८५.५	११.२	०.४	२७६
माध्यमिक शिक्षा	१.८	८५.१	१३.१	०.०	३३६
उच्च शिक्षा	२.३	९०.७	७.०	०.०	४३
जात/जातीयता					
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	३.५	७८.०	१८.४	०.०	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	१.५	८४.४	१३.७	०.४	९८१
नेवार	०.०	५०.०	५०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	२.५	८३.५	१३.५	०.५	२००
तराई जनजाति	३३.३	६६.७	०.०	०.०	३
दलित	०.७	७८.२	२०.८	०.३	३०७
पेशा					
कृषि	२.१	७९.५	१८.१	०.३	६९८
व्यापार	२.४	८३.९	१२.९	०.८	१२४
सेवा	२.५	९१.१	६.३	०.०	१५८
ज्यालादारी	१.८	७९.१	१९.१	०.०	११०
घरायसी काम	०.५	८५.५	१३.७	०.३	३९४
वेरोजगार	१.५	७९.२	१७.७	१.५	१३०
अन्य पेशाहरु	०.०	९०.०	१०.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था					
धनी	५.९	८२.४	११.८	०.०	१७
मध्यम स्तर	१.६	८५.०	१३.०	०.३	८७४
गरीव	१.७	७९.५	१८.३	०.४	७४३
जम्मा	१.७	८२.५	१५.४	०.४	१६३४

तालिका ३.१: मतदानमा सहभागिता

नगरपालिका/गाउँपालिका	मतदान गरे %	मतदान गरिन %	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका	९२.८	७.२	७९४
गाउँपालिका	९२.६	७.४	८४०
लिंग			
पुरुष	९१.७	८.३	७८६
महिला	९३.६	६.४	८४८
उमेर समूह			
१८-२४	८२.६	१७.४	२४१
२५ -३९	९२.९	७.१	६१८
४०-५९	९५.६	४.४	५६४
६० र सो भन्दामाथि	९६.२	३.८	२११
शिक्षा			
निरक्षर	९५.१	४.९	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	९६.१	३.९	३०५
आधारभूत शिक्षा	९२.४	७.६	२७६
माध्यमिक शिक्षा	८७.२	१२.८	३३६
उच्च शिक्षा	७६.७	२३.३	४३
जात/जातीयता			
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	९३.६	६.४	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	९२.७	७.३	९८१
नेवार	५०.०	५०.०	२
पहाडे जनजाति	९२.०	८.०	२००
तराई जनजाति	१००.०	०.०	३
दलित	९३.२	६.८	३०७
पेशा			
कृषि	९४.८	५.२	६९८
व्यापार	८९.५	१०.५	१२४
सेवा	८४.२	१५.८	१५८
ज्यालादारी	९४.५	५.५	११०
घरायसी काम	९५.२	४.८	३९४
वेरोजगार	८६.२	१३.८	१३०
अन्य पेशाहरु	९०.०	१०.०	२०
आर्थिकअवस्था			
धनी	८८.२	११.८	१७
मध्यम स्तर	९१.०	९.०	८७४
गरीव	९४.९	५.१	७४३
जम्मा	९२.७	७.३	१६३४

तालिका ३.२: संविधानको वारेमा ज्ञान

नगरपालिका/गाउँपालिका	सुनेको छु %	सुनेको छैन %	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका	५०.४	४९.६	७९४
गाउँपालिका	४१.३	५८.७	८४०
लिंग			
पुरुष	६०.७	३९.३	७८६
महिला	३१.८	६८.२	८४८
उमेर समूह			
१८-२४	६७.२	३२.८	२४१
२५ -३९	५१.६	४८.४	६१८
४०-५९	३७.२	६२.८	५६४
६० र सो भन्दामाथि	२६.५	७३.५	२११
शिक्षा			
निरक्षर	२१.४	७८.६	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	४३.०	५७.०	३०५
आधारभूत शिक्षा	६१.२	३८.८	२७६
माध्यमिक शिक्षा	७८.३	२१.७	३३६
उच्च शिक्षा	९३.०	७.०	४३
जात/जातीयता			
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	५१.१	४८.९	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	४९.९	५०.१	९८१
नेवार	५०.०	५०.०	२
पहाडे जनजाति	३८.५	६१.५	२००
तराई जनजाति	०.०	१००.०	३
दलित	३४.९	६५.१	३०७
पेशा			
कृषि	४३.८	५६.२	६९८
व्यापार	६४.५	३५.५	१२४
सेवा	८४.२	१५.८	१५८
ज्यालादारी	३७.३	६२.७	११०
घरायसी काम	२६.९	७३.१	३९४
वेरोजगार	४७.७	५२.३	१३०
अन्य पेशाहरु	९५.०	५.०	२०
आर्थिकअवस्था			
धनी	८२.४	१७.६	१७
मध्यम स्तर	५६.३	४३.७	८७४
गरीव	३२.४	६७.६	७४३
जम्मा	४५.७	५४.३	१६३४

तालिका ३.३: स्थानीय तहमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले शासन प्रणालीमा गर्ने सुधार

	उल्लेख्य सुधार गर्नेछन्	केही सुधार गर्नेछन्	केही पनि सुधार गर्नेछैन्न	अझ विग्रने छ	थाहा छैन/भन्न चाहन्न	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	%	
नगरपालिका	११.५	८०.२	६.८	०.०	१.५	७९४
गाउँपालिका	११.१	८१.०	३.५	०.४	४.२	८४०
लिंग						
पुरुष	१२.७	७९.६	५.५	०.०	२.२	७८६
महिला	९.९	८१.५	४.७	०.४	३.५	८४८
उमेर समूह						
१८-२४	१३.३	८०.५	५.८	०.०	०.४	२४१
२५ -३९	११.३	८१.२	५.५	०.५	१.५	६१८
४०-५९	१०.३	८३.७	३.७	०.०	२.३	५६४
६० र सो भन्दामाथि	११.४	७०.६	६.६	०.०	११.४	२११
शिक्षा						
निरक्षर	७.९	८०.६	५.२	०.३	६.१	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	१४.१	८१.३	३.३	०.०	१.३	३०५
आधारभूत शिक्षा	१३.०	७९.३	६.५	०.४	०.७	२७६
माध्यमिक शिक्षा	१३.४	८०.७	६.०	०.०	०.०	३३६
उच्च शिक्षा	१६.३	८३.७	०.०	०.०	०.०	४३
जात/जातीयता						
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	७.१	८३.७	४.३	०.७	४.३	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	१२.३	८०.०	५.१	०.२	२.३	९८१
नेवार	०.०	१००.०	०.०	०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	१०.५	८०.५	४.५	०.०	४.५	२००
तराई जनजाति	०.०	१००.०	०.०	०.०	०.०	३
दलित	१०.४	८०.८	५.९	०.०	२.९	३०७
पेशा						
कृषि	११.७	७८.७	४.६	०.४	४.६	६९८
व्यापार	७.३	८८.७	४.०	०.०	०.०	१२४
सेवा	१८.४	७७.२	४.४	०.०	०.०	१५८
ज्यालादारी	१०.९	८३.६	४.५	०.०	०.९	११०
घरायसी काम	८.४	८४.०	४.८	०.०	२.८	३९४
वेरोजगार	१३.१	७४.६	१०.०	०.०	२.३	१३०
अन्य पेशाहरु	१०.०	८०.०	१०.०	०.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था						
धनी	१७.६	७६.५	५.९	०.०	०.०	१७
मध्यम स्तर	१३.८	८०.०	४.५	०.१	१.६	८७४
गरीव	८.१	८१.४	५.८	०.३	४.४	७४३
जम्मा	११.३	८०.६	५.१	०.२	२.९	१६३४

तालिका ३.४: राजनैतिक दलका क्रियाकलाप वारे जानकारी

नगरपालिका/गाउँपालिका	छ	छैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
	%	%	%	
नगरपालिका	३६.८	६२.३	·.९	७९३
गाउँपालिका	४२.६	५६.०	१.४	८४०
लिंग				
पुरुष	४९.९	४९.७	०.४	७८६
महिला	३०.५	६७.७	१.९	८४७
उमेर समूह				
१८-२४	४५.८	५४.२	०.०	२४०
२५ -३९	४२.६	५६.८	०.६	६१८
४०-५९	३९.९	५८.७	१.४	५६४
६० र सो भन्दामाथि	२४.६	७२.०	३.३	२११
शिक्षा				
निरक्षर	२५.८	७१.५	२.७	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	३८.४	६१.३	०.३	३०५
आधारभूत शिक्षा	४३.१	५६.९	०.०	२७६
माध्यमिक शिक्षा	६१.२	३८.८	०.०	३३५
उच्च शिक्षा	८१.४	१८.६	०.०	४३
जात/जातीयता				
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	४८.२	४९.६	२.१	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	४२.७	५६.५	०.८	९८०
नेवार	५०.०	५०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	२६.५	७२.०	१.५	२००
तराई जनजाति	६६.७	३३.३	०.०	३
दलित	३५.२	६३.२	१.६	३०७
पेशा				
कृषि	४१.०	५७.७	१.३	६९७
व्यापार	५४.०	४६.०	०.०	१२४
सेवा	६९.०	३१.०	०.०	१५८
ज्यालादारी	२८.२	७०.०	१.८	११०
घरायसी काम	२३.४	७५.४	१.३	३९४
वेरोजगार	३५.४	६२.३	२.३	१३०
अन्य पेशाहरु	९५.०	५.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था				
धनी	६४.७	३५.३	०.०	१७
मध्यम स्तर	४८.९	५०.५	०.६	८७३
गरीव	२८.५	६९.६	१.९	७४३
जम्मा	३९.८	५९.०	१.२	१६३३

तालिका ३.५ : नागरिक चासोका विषयहरुको सञ्चार

	नियमित रूपमा गराउँछ	कहिलेकाही गराउँछ	विरलै गराउँछ	कहिल्यै पनि जानकारी गराउँदैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	%	
नगरपालिका	३२.१	५०.६	९.८	३.३	४.२	७९४
गाउँपालिका	२८.१	४४.४	१२.४	४.५	१०.६	८४०
लिंग						
पुरुष	३३.२	४८.१	१०.८	३.३	४.६	७८६
महिला	२७.१	४६.८	११.४	४.५	१०.१	८४८
उमेर समूह						
१८-२४	३९.८	४७.७	८.३	२.५	१.७	२४१
२५ -३९	३२.५	४७.९	१२.१	३.७	३.७	६१८
४०-५९	२५.५	४७.९	११.३	५.३	९.९	५६४
६० र सो भन्दामाथि	२३.७	४४.५	१०.९	२.४	१८.५	२११
शिक्षा						
निरक्षर	१९.१	४५.५	१३.४	६.१	१५.९	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	३६.४	५०.५	८.५	१.६	३.०	३०५
आधारभूत शिक्षा	३६.२	४९.६	९.४	३.६	१.१	२७६
माध्यमिक शिक्षा	३९.९	४६.१	११.०	२.१	०.९	३३६
उच्च शिक्षा	३९.५	५१.२	७.०	२.३	०.०	४३
जात/जातीयता						
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	३३.३	४३.३	१४.२	१.४	७.८	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	३१.२	४७.०	१०.९	४.५	६.४	९८१
नेवार	०.०	५०.०	०.०	५०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	२१.५	५४.५	११.०	४.५	८.५	२००
तराई जनजाति	०.०	१००.०	०.०	०.०	०.०	३
दलित	३०.९	४५.६	१०.७	२.६	१०.१	३०७
पेशा						
कृषि	२९.५	४३.१	१३.६	५.४	८.३	६९८
व्यापार	४६.८	४६.८	४.०	०.८	१.६	१२४
सेवा	४१.८	४४.९	१०.१	१.३	१.९	१५८
ज्यालादारी	२५.५	५०.९	१५.५	३.६	४.५	११०
घरायसी काम	२२.१	५६.९	८.६	२.८	९.६	३९४
वेरोजगार	२८.५	४३.८	१०.०	५.४	१२.३	१३०
अन्य पेशाहरु	४५.०	४०.०	१०.०	५.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था						
धनी	७०.६	२३.५	०.०	०.०	५.९	१७
मध्यम स्तर	४०.४	४५.३	७.७	२.४	४.२	८७४
गरीव	१७.०	५०.५	१५.५	५.८	११.३	७४३
जम्मा	३०.०	४७.४	११.१	३.९	७.५	१६३४

तालिका ३.६: सरकारले दिएको सूचनाको स्पष्टता

	स्पष्ट रुपमा बुझ्छु	केही मात्रामा बुझ्छु	केही पनि बुझ्दिन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	
नगरपालिका	३८.९	५४.७	६.३	०.१	७३५
गाउँपालिका	३५.१	५७.१	७.९	०.०	७१३
लिंग					
पुरुष	४७.९	४८.६	३.५	०.०	७२४
महिला	२६.१	६३.१	१०.६	०.१	७२४
उमेर समूह					
१८-२४	५७.१	४१.६	१.३	०.०	२३१
२५ -३९	४१.४	५३.५	४.९	०.२	५७२
४०-५९	२७.२	६५.५	७.३	०.०	४७८
६० र सो भन्दामाथि	२२.२	५६.३	२१.६	०.०	१६७
शिक्षा					
निरक्षर	१२.४	७१.१	१६.३	०.२	५२६
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	३३.७	६३.६	२.७	०.०	२९१
आधारभूत शिक्षा	४९.०	४९.४	१.५	०.०	२६३
माध्यमिक शिक्षा	६४.७	३४.०	१.२	०.०	३२६
उच्च शिक्षा	७८.६	२१.४	०.०	०.०	४२
जात/जातीयता					
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	३४.४	५८.६	७.०	०.०	१२८
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	३९.६	५३.९	६.४	०.१	८७४
नेवार	१००.०	०.०	०.०	०.०	१
पहाडे जनजाति	३७.९	५३.४	८.६	०.०	१७४
तराई जनजाति	०.०	१००.०	०.०	०.०	३
दलित	२९.५	६२.३	८.२	०.०	२६८
पेशा					
कृषि	२५.६	६७.१	७.३	०.०	६०२
व्यापार	५१.२	४७.९	०.८	०.०	१२१
सेवा	७८.४	२१.६	०.०	०.०	१५३
ज्यालादारी	४०.६	५५.४	४.०	०.०	१०१
घरायसी काम	२७.८	६०.३	११.६	०.३	३४५
वेरोजगार	४३.९	४३.९	१२.१	०.०	१०७
अन्य पेशाहरु	८४.२	१५.८	०.०	०.०	१९
आर्थिकअवस्था					
धनी	६८.८	३१.३	०.०	०.०	१६
मध्यम स्तर	४८.८	४८.०	३.१	०.१	८१६
गरीव	२०.६	६६.९	१२.५	०.०	६१६
जम्मा	३७.०	५५.९	७.०	०.१	१४४८

तालिका ४.१: सार्वजनिक सेवाको उपयोग

	विगत छ महिनामा	विगत एक बर्ष भित्र	विगत दुई बर्ष भित्र	दुई बर्ष भन्दा अघि	कहिल्यै लिएको छैन/सरकारी कार्यालय गएको छैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	%	%	
नगरपालिका	२१.९	१४.९	३.४	५६.२	०.५	३.१	७९४
गाउँपालिका	२१.४	११.७	४.५	५२.६	८.२	१.५	८४०
लिंग							
पुरुष	२५.३	१३.०	५.३	५२.५	२.२	१.७	७८६
महिला	१८.३	१३.४	२.७	५६.०	६.६	२.९	८४८
उमेर समूह							
१८-२४	२४.९	२२.०	१२.९	३७.३	१.७	१.२	२४१
२५ -३९	२३.५	१३.६	३.१	५४.४	३.६	१.९	६१८
४०-५९	१८.४	११.२	२.०	६०.३	६.२	२.०	५६४
६० र सो भन्दामाथि	२१.३	७.६	१.९	५७.८	५.७	५.७	२११
शिक्षा							
निरक्षर	१७.४	९.८	१.८	५८.९	८.६	३.६	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	२०.७	११.८	३.६	६१.०	१.०	२.०	३०५
आधारभूत शिक्षा	२३.६	१२.३	६.२	५४.३	२.२	१.४	२७६
माध्यमिक शिक्षा	२७.७	२१.१	७.१	४१.१	१.८	१.२	३३६
उच्च शिक्षा	३७.२	२०.९	२.३	३९.५	०.०	०.०	४३
जात/जातीयता							
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	१७.७	१५.६	५.७	५३.२	५.०	२.८	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	२३.६	१४.०	३.७	५१.४	५.१	२.२	९८१
नेवार	०.०	०.०	०.०	१००.०	०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	२१.०	१२.०	५.०	५७.०	२.०	३.०	२००
तराई जनजाति	०.०	०.०	०.०	१००.०	०.०	०.०	३
दलित	१७.९	१०.७	३.६	६१.९	३.९	२.०	३०७
पेशा							
कृषि	१७.६	९.९	४.४	५८.०	७.२	२.९	६९८
व्यापार	१९.४	२०.२	४.८	५४.८	०.०	०.८	१२४
सेवा	२९.७	१५.८	३.८	४९.४	०.६	०.६	१५८
ज्यालादारी	२३.६	१५.५	३.६	५४.५	२.७	०.०	११०
घरायसी काम	२६.४	१३.७	१.८	५२.५	३.३	२.३	३९४
वेरोजगार	१९.२	१४.६	७.७	४९.२	४.६	४.६	१३०
अन्य पेशाहरु	२५.०	३५.०	५.०	३०.०	०.०	५.०	२०
आर्थिकअवस्था							
धनी	२३.५	११.८	०.०	५८.८	५.९	०.०	१७
मध्यम स्तर	२४.७	१६.५	४.३	५०.९	१.१	२.४	८७४
गरीव	१८.०	९.४	३.६	५८.३	८.३	२.३	७४३
जम्मा	२१.७	१३.२	४.०	५४.३	४.५	२.३	१६३४

तालिका ४.२: सार्वजनिक सेवा प्राप्तिको प्रयास (पटक)

	१	२-३	४ र सो भन्दा बढी	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	
नगरपालिका	८४.३	१४.१	१.६	३१९
गाउँपालिका	८८.३	८.५	३.२	३१६
लिंग				
पुरुष	८४.५	११.४	४.१	३४३
महिला	८८.४	११.३	०.३	२९२
उमेर समूह				
१८-२४	८६.८	११.१	२.१	१४४
२५ -३९	८२.३	१४.१	३.६	२४८
४०-५९	८९.३	९.०	१.७	१७८
६० र सो भन्दामाथि	९२.३	७.७	०.०	६५
शिक्षा				
निरक्षर	९०.३	९.२	०.५	१९५
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	९०.०	८.२	१.८	११०
धारभूत शिक्षा	८०.२	१६.४	३.४	११६
माध्यमिक शिक्षा	८७.२	९.६	३.२	१८८
उच्च शिक्षा	६१.५	३०.८	७.७	२६
जात/जातीयता				
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	९२.७	५.५	१.८	५५
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	८७.२	११.१	१.७	४०५
नेवार	०.०	०.०	०.०	०
पहाडे जनजाति	८१.६	११.८	६.६	७६
तराई जनजाति	०.०	०.०	०.०	०
दलित	८२.८	१५.२	२.०	९९
पेशा				
कृषि	८८.३	१०.८	०.९	२२३
व्यापार	८७.३	१०.९	१.८	५५
सेवा	७५.६	१५.४	९.०	७८
ज्यालादारी	८३.०	१०.६	६.४	४७
घरायसी काम	९०.३	९.१	०.६	१६५
वेरोजगार	८५.२	१४.८	०.०	५४
अन्य पेशाहरु	७६.९	१५.४	७.७	१३
आर्थिकअवस्था				
धनी	८३.३	१६.७	०.०	६
मध्यम स्तर	८६.७	१०.६	२.८	३९८
गरीव	८५.७	१२.६	१.७	२३१
जम्मा	८६.३	११.३	२.४	६३५

तालिका ४.३: सार्वजनिक सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको शुल्क

	तिरे (तिरेको सवै रकमको रसिद पाए)	तिरे, तर तिरेको सवै रकमको रसिद पाईन	तिरेको छैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	
नगरपालिका	४४.२	३.८	५०.८	१.३	३१९
गाउँपालिका	३४.८	५.७	५९.५	०.०	३१६
लिंग					
पुरुष	४२.०	६.७	५१.०	०.३	३४३
महिला	३६.६	२.४	५९.९	१.०	२९२
उमेर समूह					
१८-२४	४७.९	१.४	५०.७	०.०	१४४
२५ -३९	४१.९	५.२	५१.२	१.६	२४८
४०-५९	३५.४	७.३	५७.३	०.०	१७८
६० र सो भन्दामाथि	२३.१	३.१	७३.८	०.०	६५
शिक्षा					
निरक्षर	३०.८	४.६	६३.६	१.०	१९५
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	४०.९	२.७	५५.५	०.९	११०
आधारभूत शिक्षा	४४.८	६.९	४७.४	०.९	११६
माध्यमिक शिक्षा	४५.७	४.८	४९.५	०.०	१८८
उच्च शिक्षा	३०.८	३.८	६५.४	०.०	२६
जात/जातीयता					
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	४३.६	१.८	५४.५	०.०	५५
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	४१.२	३.५	५४.३	१.०	४०५
नेवार	०.०	०.०	०.०	०.०	०
पहाडे जनजाति	२७.६	९.२	६३.२	०.०	७६
तराई जनजाति	०.०	०.०	०.०	०.०	०
दलित	३९.४	८.१	५२.५	०.०	९९
पेशा					
कृषि	४३.९	६.३	४९.३	०.४	२२३
व्यापार	४९.१	३.६	४७.३	०.०	५५
सेवा	३७.२	५.१	५७.७	०.०	७८
ज्यालादारी	३६.२	१०.६	५३.२	०.०	४७
घरायसी काम	२९.१	१.८	६७.३	१.८	१६५
वेरोजगार	४२.६	३.७	५३.७	०.०	५४
अन्य पेशाहरु	६९.२	०.०	३०.८	०.०	१३
आर्थिकअवस्था					
धनी	३३.३	०.०	६६.७	०.०	६
मध्यम स्तर	४३.५	३.८	५२.३	०.५	३९८
गरीव	३२.९	६.५	५९.७	०.९	२३१
जम्मा	३९.५	४.७	५५.१	०.६	६३५

तालिका ४.४: सेवा प्राप्तिको सन्तुष्टी

	पूर्ण सन्तुष्ट छु	केही सन्तुष्ट छु	केही असन्तुष्ट छु	पूर्ण असन्तुष्ट छु	सेवा लिएको छैन	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	%	%	%	
नगरपालिका	२०.०	६१.७	१४.६	२.४	०.६	०.६	७९४
गाउँपालिका	२२.४	५८.०	१२.१	२.१	२.५	२.९	८४०
लिंग							
पुरुष	२२.३	६०.२	१२.५	३.२	०.६	१.३	७८६
महिला	२०.३	५९.४	१४.२	१.४	२.५	२.२	८४८
उमेर समूह							
१८-२४	१९.९	६३.५	१२.४	२.५	०.८	०.८	२४१
२५ -३९	२३.०	५९.४	१२.३	२.९	१.५	१.०	६१८
४०-५९	१९.१	६०.३	१५.८	१.६	१.८	१.४	५६४
६० र सो भन्दामाथि	२३.२	५५.५	१०.९	१.९	२.४	६.२	२११
शिक्षा							
निरक्षर	१६.९	६१.०	१३.५	१.९	२.८	३.९	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	२४.३	५९.०	१४.४	२.०	०.३	०.०	३०५
आधारभूत शिक्षा	२४.६	५५.८	१५.२	२.२	१.४	०.७	२७६
माध्यमिक शिक्षा	२३.५	६१.३	११.०	३.३	०.६	०.३	३३६
उच्च शिक्षा	२७.९	६०.५	९.३	२.३	०.०	०.०	४३
जात/जातीयता							
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	१२.८	७५.९	७.१	१.४	०.७	२.१	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	२२.५	५९.६	१२.७	१.४	२.२	१.४	९८१
नेवार	०.०	५०.०	५०.०	०.०	०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	२२.०	४५.५	२५.०	५.०	१.०	१.५	२००
तराई जनजाति	६६.७	०.०	३३.३	०.०	०.०	०.०	३
दलित	२०.२	६२.९	१०.१	३.६	०.३	२.९	३०७
पेशा							
कृषि	१६.८	६८.२	८.९	०.९	२.३	३.०	६९८
व्यापार	२३.४	५८.९	१६.९	०.०	०.८	०.०	१२४
सेवा	३२.९	४८.७	१३.९	४.४	०.०	०.०	१५८
ज्यालादारी	२०.०	५४.५	१५.५	६.४	१.८	१.८	११०
घरायसी काम	२४.४	५०.८	२०.६	२.०	१.५	०.८	३९४
वेरोजगार	२०.८	६०.०	१०.८	५.४	०.८	२.३	१३०
अन्य पेशाहरु	२०.०	६५.०	५.०	१०.०	०.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था							
धनी	६४.७	२९.४	५.९	०.०	०.०	०.०	१७
मध्यम स्तर	२६.३	५८.९	११.१	१.८	०.९	०.९	८७४
गरीव	१४.३	६१.५	१६.२	२.८	२.४	२.८	७४३
जम्मा	२१.२	५९.८	१३.३	२.३	१.६	१.८	१६३४

तालिका ५.१: देशको आगामि दिशा

	सही दिशातर्फ गइरहेको छ	गलत दिशातर्फ गइरहेको छ	थाहा छैन/भन्न सक्दिन	जम्मा सङ्ख्या
नगरपालिका/गाउँपालिका	%	%	%	
नगरपालिका	८६.९	९.६	३.५	७९४
गाउँपालिका	८८.९	६.७	४.४	८४०
लिंग				
पुरुष	८६.१	११.२	२.७	७८६
महिला	८९.६	५.२	५.२	८४८
उमेर समूह				
१८-२४	८७.६	१०.४	२.१	२४१
२५ -३९	८७.७	९.१	३.२	६१८
४०-५९	८८.७	८.२	३.२	५६४
६० र सो भन्दामाथि	८७.२	२.४	१०.४	२११
शिक्षा				
निरक्षर	८९.२	४.०	६.८	६७४
पढ्न लेख्न सक्ने तर औपचारिक शिक्षा नभएको	९०.२	६.६	३.३	३०५
आधारभूत शिक्षा	८६.२	१२.३	१.४	२७६
माध्यमिक शिक्षा	८५.१	१३.४	१.५	३३६
उच्च शिक्षा	८६.०	१४.०	ण.०	४३
जात/जातीयता				
पहाडे ब्राह्मण संन्यासी	८६.५	७.१	६.४	१४१
पहाडे क्षेत्री ठकुरी	८८.८	८.२	३.१	९८१
नेवार	१००.०	०.०	०.०	२
पहाडे जनजाति	८५.५	१०.०	४.५	२००
तराई जनजाति	१००.०	०.०	०.०	३
दलित	८७.३	७.२	५.५	३०७
पेशा				
कृषि	८७.०	८.०	५.०	६९८
व्यापार	८९.५	८.१	२.४	१२४
सेवा	८५.४	१३.९	ण.६	१५८
ज्यालादारी	८६.४	९.१	४.५	११०
घरायसी काम	९१.६	४.८	३.६	३९४
वेरोजगार	८६.२	८.५	५.४	१३०
अन्य पेशाहरु	८०.०	२०.०	०.०	२०
आर्थिकअवस्था				
धनी	८२.४	१७.६	०.०	१७
मध्यम स्तर	८७.६	९.४	३.०	८७४
गरीव	८८.४	६.३	५.२	७४३
जम्मा	८७.९	८.१	४.०	१६३४

अनुसन्धान तथा परामर्श सेवा विभाग
नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान
ईमेलः rcsd@nasc.org.np
www.nasc.org.np

ISBN 9937947421